

KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET I OSLO
FORNMINNESEKSJONEN
Postboks 6762,
St. Olavs Plass
0130 Oslo

RAPPORT

ARKEOLOGISK UTGRAVNING

Bosetnings- og dyrkningsspor

Gildesvollen, 65/45, Eldstad 65/1,
Ringebu, Oppland

Astrid J. Nyland / Ole Christian Lønaas

Oslo 2010

**KULTURHISTORISK
MUSEUM
UNIVERSITETET
I OSLO**

Gårds-/ bruksnavn Gildesvollen (gml. Ringebu prestegaard) : Eldstad	G.nr./ b.nr. 64/45, 65/1
Kommune Ringebu	Fylke Oppland
Saksnavn Gildesvollen	Kulturminnetype Bosetnings- og dyrkningsspor
Saksnummer (arkivnr. Kulturhistorisk museum) 09/11909	Tiltakskode/ prosjektkode 760086/ 280109
Eier/ bruker, adresse	Tiltakshaver Ringebu kommune
Tidsrom for utgravning 20. – 29. oktober 2009	M 711-kart/ UTM-koordinater/ Kartdatum N: 6820045 Ø: 562237 (UTM sone 32) N50 kartblad: 1818-3
ØK-kart CJ 082-5-3	ØK-koordinater
A-nr. 2009/358	C-nr. C57347
ID-nr (Askeladden) Id.127630: bosetningsspor Id.127856: dyrkningsspor	Negativnr. (Kulturhistorisk museum) Cf34142
Rapport ved: Astrid J. Nyland	Dato: 20. mai 2010
Saksbehandler: Hege Damlien	Prosjektleder: Ole Christian Lønaas

SAMMENDRAG

I forbindelse med Ringebu kommunes plan om nytt vann- og avløpsanlegg ved Gildesvollen og Ringebu stavkirke, registrerte Oppland fylkeskommune bosetningsspor i form av til sammen 14 strukturer (kokegroper, stolpehull, kulturlag og røyser) på Gildesvollen, og dyrkningsspor på Eldstad i mai 2009.

Kulturhistorisk museum foretok en utgravning i oktober 2009, i alt ble 11 strukturer undersøkt. Dette var fem kokegroper, én forhistorisk rydningsrøys, en grøft av uvisst funksjon og fire mulige stolpehull. I tillegg ble det dokumentert fossile dyrkningsspor i alle sjakter. To av kokegropene, laget under rydningsrøysa, to dyrkningslag (S100, S101) og et dyrkningslag fra sjakt 2b ble radiologisk datert. Alle dateringer fra strukturer og dyrkningslag på Gildesvollen lå innenfor jernalder. Dateringen av kullholdig lag fra Eldstad ga mellomneolitikum, BC 2865-2610.

Rydningsrøysa S13 er datert til BC355-AD185. Dyrkningslag S100 til AD25-110. Dyrkningslag S101 til AD345-415.

To av kokegropene er datert, til AD 260-390 og AD 535-590. Sannsynligvis er kokegropene del av et større kokegropfelt som har blitt ødelagt ved oppføring av skolehuset i 1934.

Dateringene viser at kokegropene og dyrkningssporene hovedsakelig stammer fra eldre jernalder.

INNHOOLD

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN	2
2. DELTAGERE, TIDSRUM	2
3. FORMIDLING	2
4. LANDSKAPET, FUNN OG FORNMINNER.....	2
5. DEN ARKEOLOGISKE UNDERSØKELSEN	5
5.1 Problemstillinger og prioriteringer	5
5.2 Utgravningsmetode.....	5
5.3 Utgravningens forløp.....	6
5.4 Kildekritiske forhold	8
5.5 Utgravningsresultater	9
5.5.1 Funnmateriale	9
5.5.2 Strukturer	9
5.5.3 Datering	30
5.5.4 Naturvitenskapelige prøver og analyser	31
5.6 Vurdering av resultatene, tolkning og diskusjon	31
6. LITTERATUR	34
7. VEDLEGG	35
7.1 Strukturliste	35
7.2 Funn og prøver	36
7.3 Tegninger	39
7.4 Fotoliste	40
7.5 Analyser.....	43
7.6 Kart.....	49

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK UTGRAVNING

GILDESVOLLEN, 64/65, OG ELDSTAD 65/1, RINGEBU KOMMUNE, OPPLAND

ASTRID J. NYLAND

1. BAKGRUNN FOR UNDERSØKELSEN

I forbindelse med Ringeby kommunes plan om nytt vann- og avløpsanlegg ved Gildesvollen og Ringeby stavkirke, registrerte Oppland fylkeskommune bosetningsspor i form av til sammen 14 strukturer (kokegroper, stolpehull, kulturlag og røyser) på gården Gildesvollen (id.127630), og dyrkningsspor på gården Eldstad (id.127856) i mai 2009 (Schau 2009, Andersen 2009). Ulike traséer ble vurdert, og valget falt på traséen gjennom Gildesvollens kjøkkenhave, samt i utkanten av en åker på gården Eldstad som grenser til Gildesvollen. Anleggelse av VA-anlegget vil forbedre vannkvaliteten i området og styrke brannvernet ved Ringeby stavkirke.

Riksantikvaren ga, i brev av 26. august 2009, tillatelse til inngrep i de automatisk fredete kulturminnene, med vilkår om arkeologisk undersøkelse.

2. DELTAGERE, TIDSROM

Lokalitetene ble undersøkt i perioden 19. til 29. oktober 2009. Feltleder ved undersøkelsen var Astrid J. Nyland, feltassistent var Cathrine Steffensen. Det ble brukt 18 dagsverk i felt. Saksbehandler ved Kulturhistorisk museum var Hege Damlien og prosjektleder var Ole Christian Lønaas.

3. FORMIDLING

Generell informasjon om den arkeologiske undersøkelsen, og forminnene som ble undersøkt, ble gitt til besøkende publikum av feltleder.

I tillegg la Oppland fylkeskommune ut informasjon om utgravningen på sin hjemmeside: <http://www.oppland.no/Fag-og-tjenester/Kulturvern/Aktuelt-kulturvern/Utgraving-Gildesvollen/>

4. LANDSKAPET, FUNN OG FORNMINNER

Lokaliteten ligger på et utskutt platå, trolig en breavsatt moreneterasse, på østsiden av elven Lågen i Gudbrandsdalen (se kart, vedlegg 8.7). Plassen ligger under en høy ås i øst, med løvskogkledte skråninger mot sør, vest og nord. Dyrrket mark finnes mot nordøst og sørøst.

Lokaliteten ligger vest for husene på gården Gildesvollen, sør for fylkesvei 379. Gården ligger på en terrasse omtrent 245 moh., ca 100 m vest for Ringebu stavkirke. Prestbekken renner nord for lokaliteten. Strukturene befinner seg mot kanten av terrassen, hvor terrenget skråner i økende grad mot vest (figur 1 og 2).

Figur 1: Dyrkningsspor (id.127856) i nordenden av jordet på gården Eldstad. Gildesvollen skolehus skimtes bak bjørketrærne. Sett mot nord (cf34142_105) (foto: AJN).

Området ble planert i forbindelse med oppføring av skolehuset i 1934, og hagen rundt huset var da oppdyrket. Grunneier nevnte at skolen hadde på en tid vært selvforsynt med matvarer. Også i dag er det kjøkkenhage og bærbusker i hagen, men skolen er gjort om til treskjærerverksted. Det er i tillegg et bolighus og en hytte på Gildesvollen.

I følge tradisjonen skal det ha vært et tingsted der Ringebu stavkirke (id.85295) står i dag (figur 3). Stavkirken ble oppført i 1220. På 1980-tallet ble det foretatt en utgravning av kirkegulvet som påviste en eldre kirke fra 1100-tallet, samt bosetningsspor fra yngre romertid. På gården Gildesvollen ble det under planering av tomten for oppføring av skolehuset i 1934 nevnt at det ble gjort funn av gjenstander fra både eldre jernalder (kniv, jernspiss og slagg), merovingertid (jernøks) og vikingtid (saks og pilspiss av jern). Det er ikke registrert funn på gården Gildesvollen, men det er mulig at en jernøks (C35933) fra Ringebu Prestegaard, Sør-Vekkom skole, er den nevnte øksen fra merovingertid. C26116 (kniv og slagg) og C21097 (gravfunn fra vikingetid) også er de nevnte funn, men de har mangelfulle funnopplysninger i databasen, kanskje er det dette funnet som har id.79955 i Riksantikvarens kulturminnedatabase. ”Branntomter”, brente bein og kulturlag ble også observert, men ikke vitenskapelig undersøkt. På gården er det også opplysninger om flere gravhauger i nærområdet, samt en tuft av usikker datering, mulig

middelalder (Lindblom 1983). Et par kilometer sør for Gildesvollen er det registrert en bygdeborg (id.130163). De mange funnene i området tyder på stor aktivitet i forhistorisk tid. Dateringene av strukturene dokumentert under utgravningen bekrefter dette.

Figur 2: Bosetningssporene (Id.127630) befant seg mot kanten av terrassen, bak skolehuset på gården. Jordhauger fra sjaktingen ligger vest for sjaktene. Sett mot vest (cf34142_109) (foto: AJN).

Det har ikke tidligere vært utført systematiske arkeologiske undersøkelser på Gildesvollen, men arkeolog Inge Lindblom var tilstede da det ble sjaktet i forbindelse med nedleggelse av en vannledning, som gikk fra sørøstre side av skolehuset, mot nordøst hvor den gikk gjennom en nedlagt hjelpekirkegård, og krysset fylkesvei 379. Det ble utført søk med metaldetektor, uten hell, da det er mye jernholdig stein i undergrunn (Lindblom 1983).

I forbindelse med vurdering av alternative forslag til trasé for VA-anlegget registrerte Oppland fylkeskommune et større område enn det som ble gjenstand for den arkeologiske undersøkelse. De påviste fossile dyrkningsspor på flere steder på gården Eldstad (65/1) og på Prestegården (64/1). Disse vil imidlertid ikke berøres av tiltaket (Andersen 2009, Halvorsen og Bjørnstad 2009).

Figur 3: Ringebu stavkirke, øst for Gildesvollen, sett mot nord (cf34142_106) (foto: AJN).

5. DEN ARKEOLOGISKE UNDERSØKELSEN

5.1 PROBLEMSTILLINGER OG PRIORITERINGER

Et av Kulturhistorisk museums satsningsområder er jordbruksbebyggelse i Øst-Norge. Aktuelle problemstillinger knyttet til undersøkelsen av kulturminnene på Gildesvollen og Eldstad framgår av prosjektplanen (Damlien 2009).

Da det er kjent flere kulturminner fra flere faser på Gildesvollen og i nærområdet, ble datering av de ulike bruksfasene høyt prioritert. I tillegg var det et mål å avgjøre strukturenes relasjon til hverandre og deres funksjon, om de inngikk i hustufter eller gårdstun.

Det var i utgangspunktet registrert to røyser. Den ene var tolket som en etter-reformatorisk rydningsrøys. Den andre kunne også være et gravminne, tolket på bakgrunn av beliggenhet og at det er kjent gravhauger i nærområdet. Ved den påfølgende undersøkelsen ble det snart avklart at også denne røysen var et resultat av rydning. Kull- og pollenprøver ble samlet inn for å få bedre forståelse av røysens funksjon knyttet til driftsform. Innsamling av flere serier med pollenprøver fra ulike profiler vil også bidra til å belyse området drifts- og vegetasjonshistorie.

5.2 UTGRAVNINGSMETODE

Sjaktene hadde ligget åpne i etterkant av registreringen, og det ble dermed ikke benyttet gravemaskin under den påfølgende undersøkelsen. Kulturminnene var tildekket med fiberduk av fylkeskommunen.

Utgravningen startet opp i oktober etter en kort kuldeperiode. Sjaktene ble tint med varmtvann i utlagte vannslanger, med varmeisolerende presenning over (figur 4). Dette tinte opp jorden i 30 cm dybde. Etter tining ble glavaisolasjonsmatt lagt over områdene tildekket med fiberduk, for å hindre ny frysing. Flere profiler ble også forsøkt holdt frostfrie med hjelp av glavamatter, med varierende hell.

Sjaktene og strukturene ble rensert med krafse og graveskje. Jordmassene ble fjernet med bøtter, krafsebrett og trillebår. Røysene ble rensert frem med graveskje. En 0,25 m bred profil ble anlagt tvers over rydningsrøys S13, i N–S retning. Steinene i den vestlige delen av røysen ble fjernet, og massene ble testsåldet i 4 mm såld. Stikkspade og graveskje ble brukt ved snitting og fremrensing av øvrige profiler. Profiler ble tegnet i målestokk 1:50, 1:20 og 1:10. Strukturer ble i hovedsak tegnet i 1:10, men enkelte store strukturer ble tegnet i 1:20. Relevante prøver ble tatt ut fra de ulike strukturene og profilene. Disse er katalogisert under C57347. Feltet, strukturene og landskapet ble fotodokumentert med digitalt kamera (Nikon D60-03). Magne Samdal, KHM, målte inn strukturer, profiler og sjakter med totalstasjon.

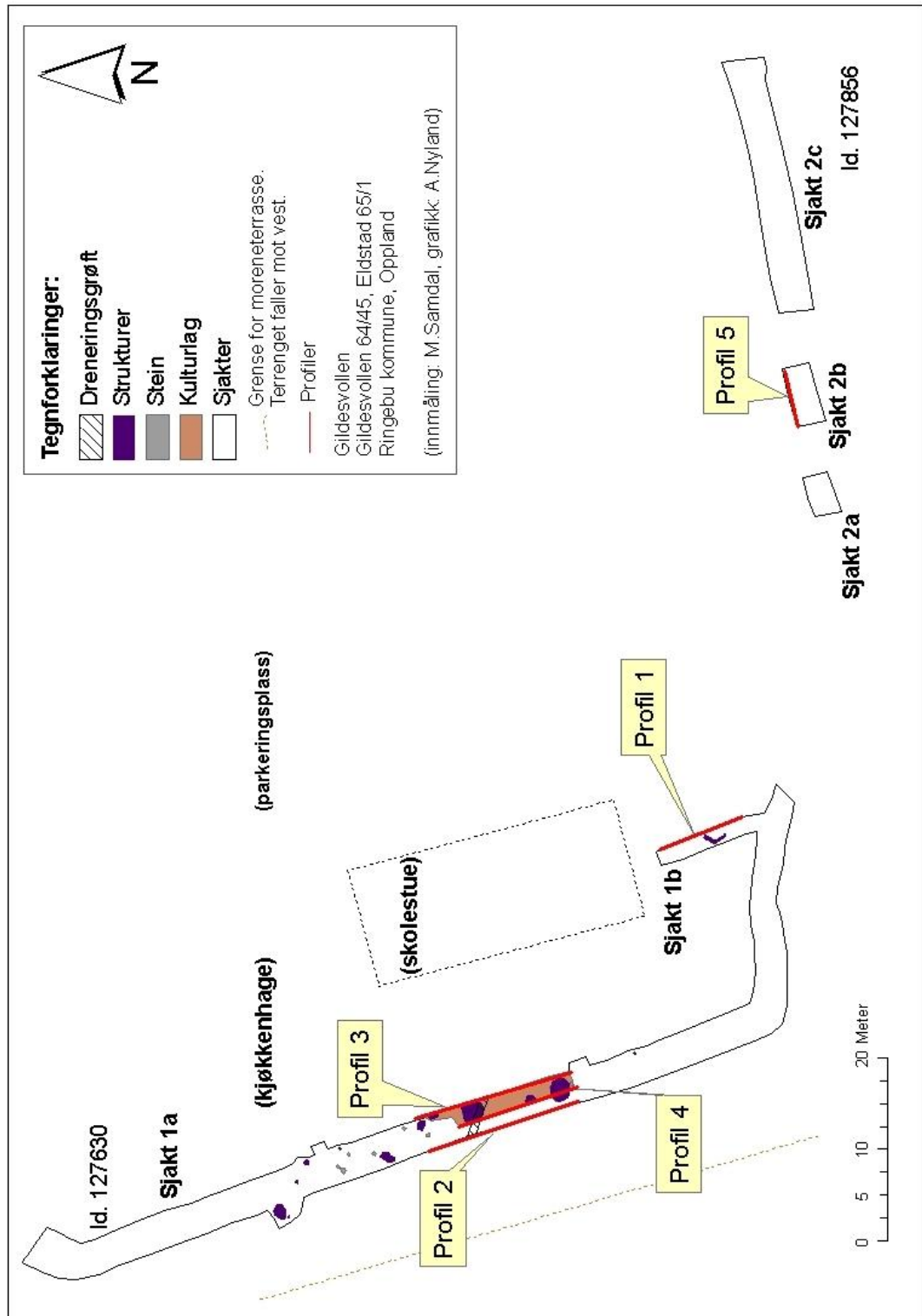

Figur 4: Hovedområde i sjakt 1a, før oppstart. Sjaktene ble tint med varmtvannførende slanger lagt over fiberduk, over ble det lagt isolerende presenninger. Sett mot sørøst (cf34142_01) (foto: AJN).

5.3 UTGRAVNINGENS FORLØP

De påviste strukturene lå i hovedsak vest for husene på Gildesvollen, i midtre del av den maskingravde sjakten (sjakt 1a) som var anlagt N–S. Én struktur var

registrert sør for skolestua i en kort sjakt som også gikk i N-S retning (sjakt 1b). De fleste strukturene fremsto som mørkere fyllskifter skåret ned i en gul-brun moreneundergrunn bestående av grus, sand og stein.

Figur 5: Oversikt over sjakter og profiler som omtales i rapporten.

To av strukturene var rydningsrøyser. I tillegg var det registrert fossile dyrkningsspor i tre sjakter (sjakt 2 a–c) nord på et av gården Eldstads jorder, som ligger rett sør for Gildesvollen (figur 5). Strukturene beholdt navnet fra fylkeskommunens registrering. Sjaktene ble imidlertid gitt andre navn (figur 5). Undersøkelse av strukturene ga ikke grunnlag for utvidelse av sjaktene. Bruk av gravemaskin ble derfor ikke nødvendig. Sjaktene hadde ligget åpne siden registrering, noe som medførte omfattende opprensing av sjakter og profilvegger for vegetasjon før dokumentasjon kunne ta til. Gress, urter, bærbusker og mose gror godt i løpet av kort tid.

Feltet måtte til alle tider være tildekket av isolasjonsmatter for å hindre frost. Kun i perioder tillot været avdekking av større partier av feltet. En slik periode sammenfalt med dagen hvor innmåling av strukturer, sjakter og profiler ble gjort av museets innmålingsansvarlig. De øvrige dagene ble mindre deler av feltet fortløpende avdekket for dokumentasjon.

Alle strukturer ble rensert frem, fotografert og tegnet i plan. Ett staurhull ble avskrevet, og ikke undersøkt videre. Strukturene ble snittet og det ble tatt ut trekullprøver, samt én makrofossilprøve som ble kastet i ettertid. Enkelte av profilene ble tegnet. Strukturer og dateringer presenteres nedenfor.

Profilene i de ulike sjaktene ble rensert frem, fotografert og tegnet. Fra profil 2 i sjakt 1a og profil 5 i sjakt 2b ble det tatt ut pollenprøver. Prøveuttak er markert på profiltegnene og resultatene beskrives nedenfor.

5.4 KILDEKRITISKE FORHOLD

Dyrkning, drenering og påfyllte masser

Området har vært dyrket i flere faser. Der torv og matjordslag var grunne, var det svært lite igjen av strukturene og alle tegn på dyrkningslag var borte. I tre av kokegropene var kun rester av bunnen bevart. Flere strukturer ble avskrevet som steinopptrekk, og én struktur er trolig spor etter fjerning av en rot fra tre eller bærbusk. I matjordslaget i denne ble det blant annet funnet glasskår og rustne spikre.

Den nordligste av røysene var forstyrret av en dyp moderne dreneringsgrøft, som skar igjennom sørvestre del av røysen. Dreneringsgrøften er trolig maskingravd. En trolig håndgravd og steinsatt veite var anlagt i matjorden over struktur 9. Torv- og matjordlaget var her relativt tykt, noe som trolig var grunnen til at mer av kokegropen var bevart.

Deler av Gildesvollen var blitt planert i forbindelse med oppføring av skolehuset. Deler av planeringen kunne sees i profil 1 i sjakt 1b. Vest for huset viste profilene i sjakt 1a store variasjoner i dybde ned til undergrunnen. Kanskje har en omfordelt jorda i forbindelse med dyrkning, men dette skyldes trolig også naturlig akkumulering av humus i forsenkningen. I de dypestliggende områdene var også de best bevarte strukturene.

Frost og vinter

Utgravning i oktober i innlandet kan være vanskelig. Denne utgravningen gikk bra grunnet en kort periode med plussgrader, samt den vellykkede opptiningen av feltet i starten av feltarbeidet. Samtidig hadde sjaktene og strukturene blitt utsatt for frost ved at de hadde ligget åpne siden registreringen. Jorden i profilene og strukturene som allerede var snittet var blitt svært løs og raste lett ved rensing. Områder rundt strukturene og deler av strukturene som ikke var tildekket kunne ikke undersøkes da været endret seg brått og frosten kom tilbake. Å dekke til høye profiler var også noe problematisk, da det var vanskelig å få glavamattene til å holde seg inntil profilveggene.

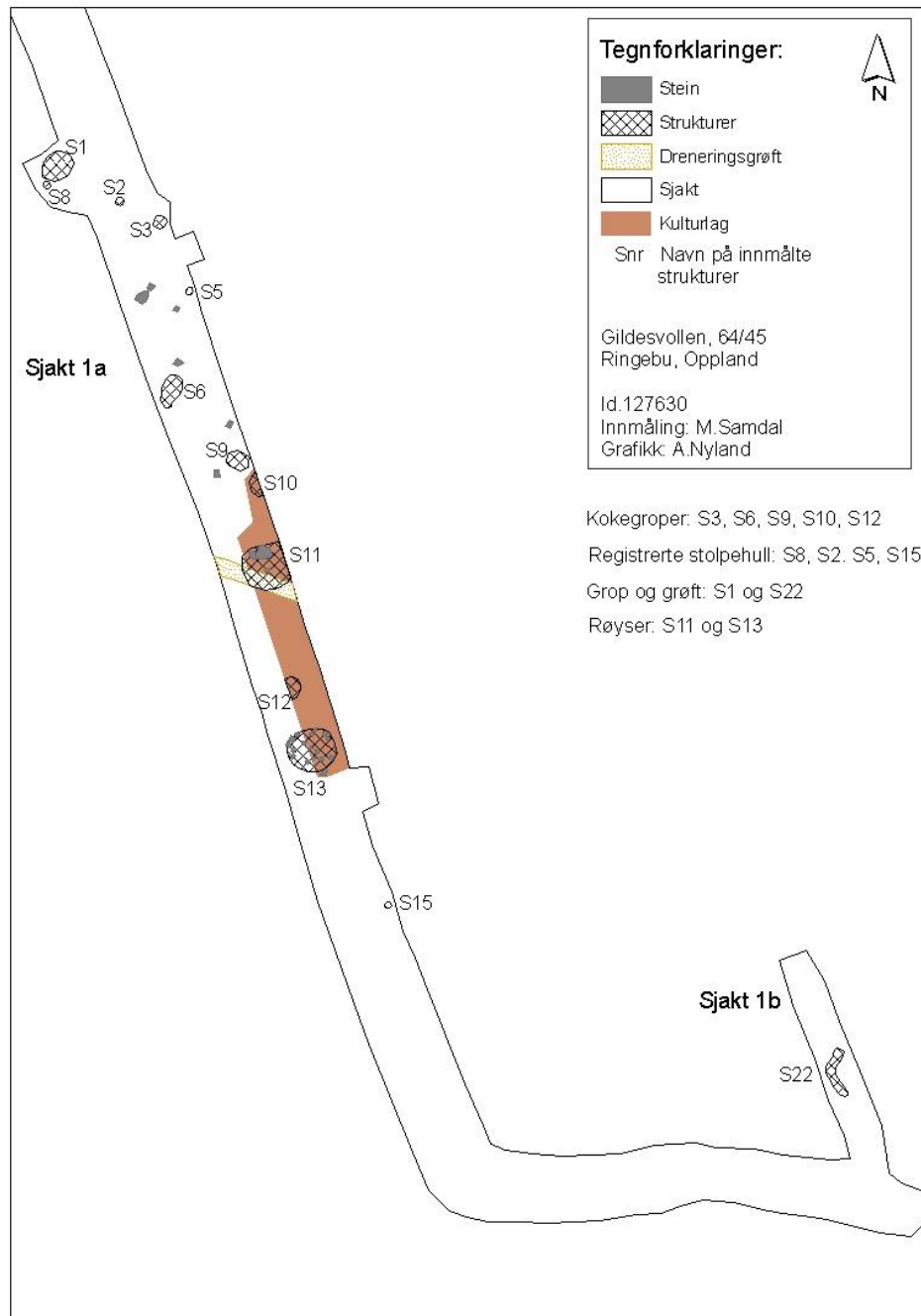
Et annet problem ved sein høstgraving er lyset. Dette kan forringe dokumentasjonen. Været under utgravningen var imidlertid godt, men skrått sollys blendet i perioder.

5.5 UTGRAVNINGSRISULTATER**5.5.1 FUNNMATERIALE**

Funnmaterialet består av brent bein (C57347/1-2), trekullprøver (C57347/3-14) og pollenprøver (C57347/15-16). Seks prøver ble datert (se vedlagt prøveliste (appendix 7.2), Det ble ikke gjort daterbare gjenstandsfunn under utgravningen, kun to funn av nyere tids glasskår og rustne spiker i én struktur. 0,4 gram brent bein ble observert ved S22 i dyrkningslaget, markert på tegning 1 (figur 22). Også i S100, i fyllmassen til S13, ble det observert beinfragment. Beina er ikke artsbestemt, men er muligens fra fugl.

5.5.2 STRUKTURER

I alt ble 11 strukturer undersøkt. Dette var fem kokegroper, én forhistorisk rydningsrøys, en grøft av uvisst funksjon og fire mulige stolpehull (figur 6). I tillegg ble det dokumentert fossile dyrkningsspor i alle sjakter. To av kokegropene, laget under rydningsrøysen, to dyrkningslag (S100, S101) og et dyrkningslag fra sjakt 2b er radiologisk datert.

Figur 6: Oversikt over strukturer i sjakt 1a.

Kokegrop

Struktur 3, bunn av kokegrop

Form i flate: Ujevn. 0,65 x 1 m.

Profil: Ujevne sider og skrå bunn. 0,32 m dyp.

Fyllmasse: Trekull, gråbrun grusholdig sand og rødbrent sand. Enkelte skjørbrente steiner.

Beskrivelse/ tolkning: Strukturen tolkes som en utpløyd kokegrop hvor kun bunnen er bevart. Kull lå i overflaten, samt flekker med rødbrent sand. Rødbrent sand lå også under restene av

kullinsen. Bunnen av gropen virket steinsatt med enkelte små flate heller (figur 7). På den ene siden av bunnen lå et tynt, mørk gråbrunt lag over steinene.

Vitenskapelig prøve: VP18, trekull

Figur 7: Profil i struktur 3. Bunn av forstyrret kokegrop. Sett mot øst (cf34142_84). (Foto: AJN).

Struktur 6, bunn av kokegrop

Form i flate: Ujevn. 1,1 x 0,65 m.

Profil: Ujevne sider og ujevn bunn. 0,22 m dyp.

Fyllmasse: Trekull, gråbrun grusholdig sand og rødbrent sand. Enkelte skjørbrente steiner (ca. 2 liter).

Beskrivelse/ tolkning: Strukturen tolkes som en delvis utpløyd kokegrop hvor kun bunnen er bevart. Strukturen ble først forsøkt snittet i Ø-V retning, men det viste seg at hoveddelen av strukturen var i Ø. Snittet ble derfor anlagt N-S i det området. Rødbrent sand lå under rester av kullinsen. Bunnen av gropen virket steinsatt med små flate heller (figur 8). Steinene kan ha bidratt til drenering som har medført at kull og rødbrent sand kun ble gjenfunnet flekkvis nedover i strukturen.

Vitenskapelig prøve: VP19, trekull

Figur 8: Bunn av forstyrret kokegrop. Sett mot vest (cf34142_86). (Foto:AJN).

Figur 9: Profil sett mot øst i forstyrret kokegrop (cf34142_91). (Foto:AJN).

Struktur 9, bunn av kokegrop

Form i flate: Ujevn/ oval. 1,2 x 0,8 m.

Profil: Ujevne/ skrå sider. 0,3 m dyp, dypest i nordlig del.

Fyllmasse: Trekull (store trekullbiter), gråbrun grusholdig sand og rødbrent sand. Skjørbrente steiner.

Beskrivelse/ tolkning: Strukturen tolkes som en delvis utpløyd kokegrop hvor bunnen var relativt bevart. I profilet (figur 9) vises partier med kull og rødbrent sand at denne også er omrotet.

Vitenskapelig prøve: VP20, trekull

Struktur 10, kokegrop – datert til AD 535-590.

Form i flate: Rund/ rektangulær? 1,1 m i diameter/ bred.

Profil: Skrå/ rette sider. Relativt flat bunn. 0,17 m.

Fyllmasse: Trekull (store trekullbiter), gråbrun grusholdig sand og rødbrent sand. Skjørbrente steiner.

Beskrivelse/ tolkning: Kokegropen ble påvist i sjakt 1a, mellom S6 og S9 (kokegroper) og S11 (etterreformatorisk rydningsrøys) (figur 6 og 10).

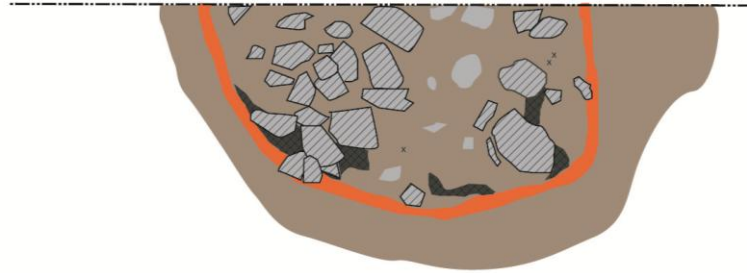
Figur 10: S10 ligger sørøst for målestokk, mellom en utpløyd kokegrop(S9) i nord og en rydningsrøys (S11) i sør (cf34142_53). (Foto: AJN).

Kokegropen ble ikke fullt ut avdekket i plan, da den lå inn i profil 3 (figur 11b) og i/under dyrkningslaget S100 (figur 11b). Sjakten avdekket imidlertid halve kokegropen, og diameter kunne måles. Kokegropen ble formgravd under snitting: mer enn 36 liter skjørbrent stein ble fjernet. Flere av steinene var relativt store. S100 lå ned mellom steinene. Under og mellom steinene i bunnen lå til dels store kullbiter i en kullinse som dekket hele bunnen av gropen. Under kullinsen var det en linse med rødbrent sand som fulgte gropens form. Undergrunnen besto av gul-gulbrun sand og grus, med enkelte flekker av lys

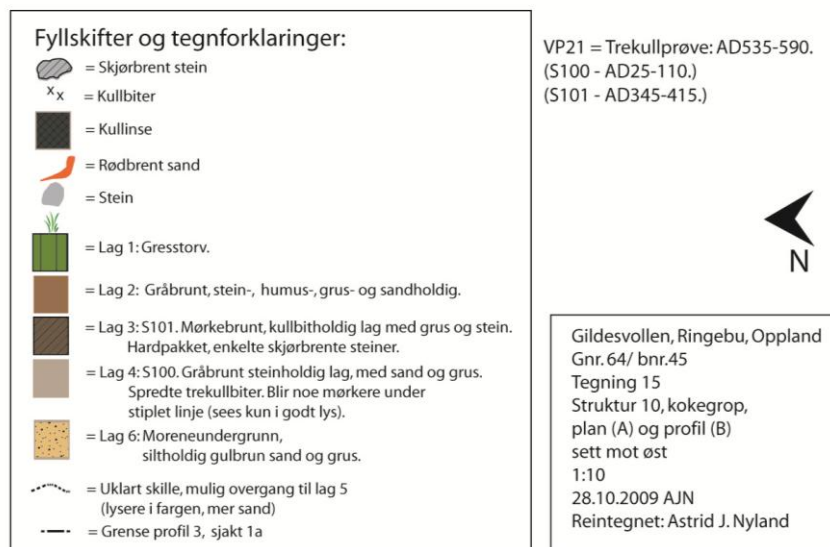
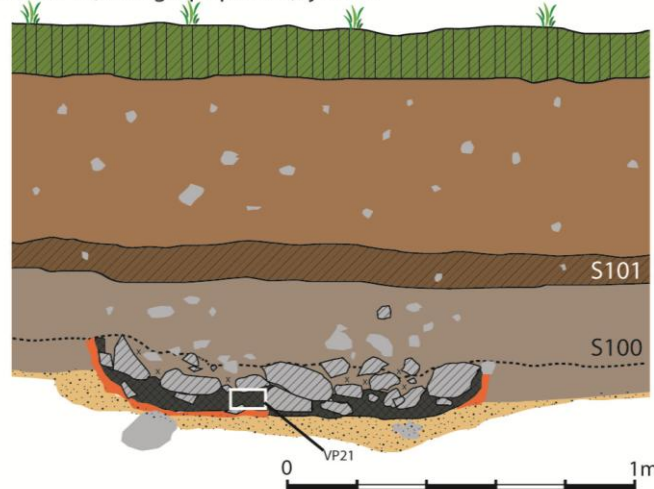
grå sand, især rundt steinene. Kokegropen skjærer gjennom bunn av S100 og omtrent 0,05 m ned i undergrunnen (fig. 11b).

A: Struktur 10, kokegrop, plan:

Profil 3, sjakt 1a

B: Profil struktur 10, kokegrop i profil 3, sjakt 1a

Figur 11: Plan (A) og profil (B) i kokegrop (S10) som lå inn i profil 3. (Grafikk: AJN).

Toppen av kokegropen er forstyrret. I profilet kan en se hvordan enkelte steiner har beveget seg oppover i laget og hvordan linsen med kull og rødbrent sand forsvinner. S100 lå delvis ned i mellom det øverste laget med stein.

Vitenskapelig prøve: VP21, bjørk datert til 1540 ± 30 ukal. BP, AD535-590

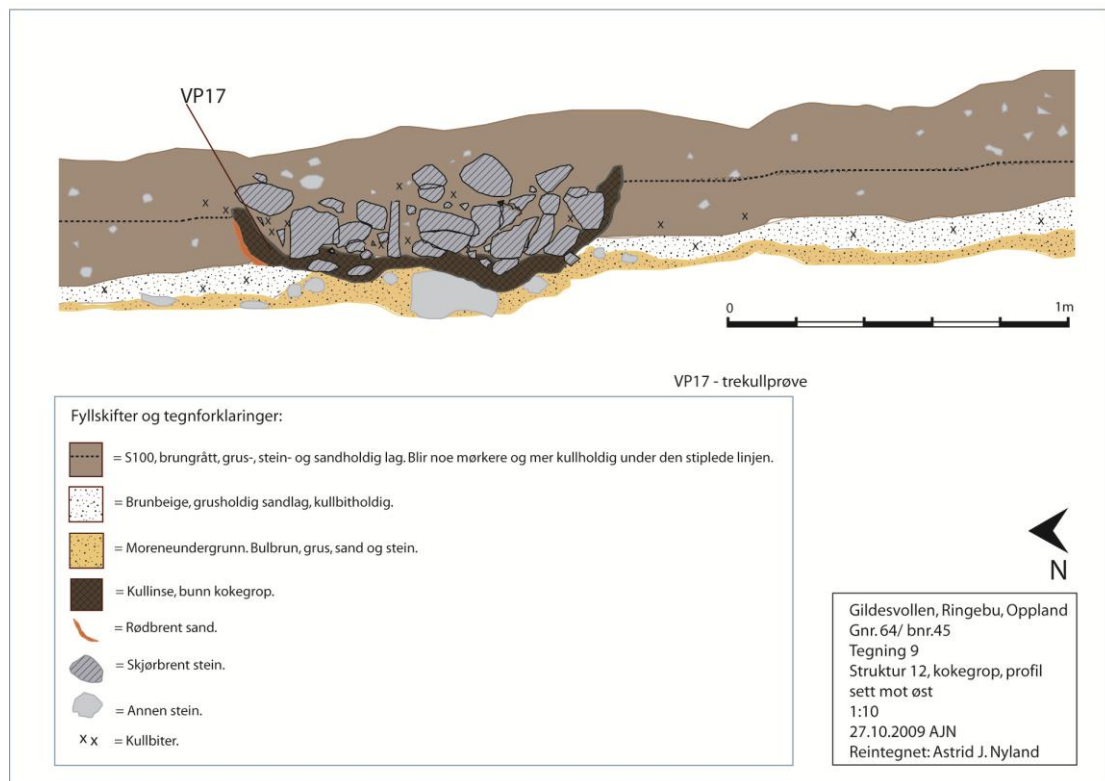
Struktur 12, kokegrop – datert til AD 260-390.

Form i flate: Rund. 1,1 m i diameter.

Profil: Skrå sider. Relativt flat bunn. 0,2 m på det dypeste.

Fyllmasse: Trekull (store trekullbiter), gråbrun grusholdig sand og rødbrent sand. Skjørbrrente steiner.

Beskrivelse/ tolkning: Kokegropen ble påvist under sjakting da en lot dyrkningslaget ligge igjen i halve sjakten, og grov ned i undergrunnen i andre halvdel. Kokegropen var derfor allerede snittet før undersøkelse. Profilsnittet ble rensset frem og dokumentert, og en kullprøve ble tatt ut. Det er antydning til rødbrent sand i nordlig del, men linsen er ikke like tydelig som i de andre kokegropene. I likhet med profilsnittet til S10, kan en her se at kokegropen er forstyrret i toppen, og skjørbrrent stein og noen kullbiter ligger blandet med S100 (figur 12).

Figur 12: Profilet til kokegrop S12. Lå igjen i dyrkningslag S100. (Grafikk: AJN).

Gropen skjærer ned i bunnen av S100, et grått-beige kullholdig lag og den gulbrune moreneundergrunnen. Kokegropen ble ikke avdekket i plan. I toppen av S100 kunne en likevel se et sirkulært område over kokegropen som var mørkere i fargen enn S100, trolig grunnet blanding med kull fra gropen (fig. 13).

Vitenskapelig prøve: VP17, furu datert til 1725 ± 30 ukal. BP, AD260-390

Figur 13: Omriss av resten av kokegropen anes som et svartere felt i dyrkningslag S100. Bildet er tatt mot øst/ned, fra sjakkanten (cf34142_24). (Foto:AJN).

Andre strukturer

Stolpehull

Struktur 2, mulig stolpehull/ steinopptrekk

Form i flate: Rund, 0,4 m i diameter.

Profil: Runde, noe ujevne sider og nærmest spiss bunn, ca 0,2 m dyp.

Fyllmasse: Gråbrun grus- og humusholdig sand.

Tolkning: Snittet av fylkeskommunen og tolket som mulig stolpehull på bakgrunn av likhet til de øvrige mulige stolpehullene. Ingen skoningsstein var synlig i profil. Torv og matjord er i denne delen av sjakten kun rundt 40 cm dyp. Strukturen tolkes som steinopptrekk, eventuelt en diffus rest av et stolpehull.

Struktur 5, mulig stolpehull/ steinopptrekk

Form i flate: Rund, ca. 0,36 m i diameter.

Profil: En skrå og en ujevn side grunnet en stein. Også bunnen er skrå og ujevn. 0,09 m dyp.

Fyllmasse: Gråbrun grusholdig sandjord.

Tolkning: Torv og matjord er i denne delen av sjakten kun 30–40 cm dyp. Flere steiner ble avdekket under snitting og strukturen må mest sannsynlig tolkes som et steinopptrekk (figur 14).

Figur 14: Registrert stolpehull S5 som etter snitting tolkes som steinopptrekk, sett mot øst (cf34142_85). (Foto: AJN).

Struktur 8, mulig stolpehull/ steinopptrekk

Form i flate: Rund 0,4 m i diameter.

Profil: Runde sider og bunn, ca. 0,12 m dyp (figur 15).

Fyllmasse: Gråbrun grusholdig sandjord.

Tolkning: Undersøkt som et mulig stolpehull i et område hvor torv og matjord var kun ca. 30–40 cm dyp. I undergrunnen under stolpehullet var det mye stein, men ingen som kan tolkes som skoningsstein. Ingen funn ble gjort i fyllmassen. Det er derfor sannsynlig at strukturen er spor etter steinopptrekk.

Figur 15: Dette kan være et svært grunt stolpehull, men er mest sannsynlig spor etter steinopptrekk, sett mot øst (cf34142_78). (Foto: AJN).

Struktur 15, avskrevet stolpehull

Form i flate: Rund/ ujevn i plan, 0,4 x 0,3 m.

Profil: Runde sider og bunn, 0,23 m dyp.

Fyllmasse: Gråbrun grusholdig sandjord.

Tolkning: Snittet av fylkeskommunen og tolket som mulig stolpehull på bakgrunn av likhet til de andre mulige stolpehullene. Strukturen beskrives som uregelmessig i plan, med et ”anheng” som senere tolkes som rester av matjord. Ingen skoningsstein var synlige under snitting. Ingen funn i fyllmassen. Torv og matjord er i denne delen av sjakten kun rundt 30 cm dyp. Strukturen tolkes som steinopptrekk, eventuelt en diffus rest av et stolpehull.

Groper/ grøfter**Struktur 1, grop med funn av glass og spiker**

Form i flate: Oval, ca. 1,8 x 1,4 m.

Profil: Rund side i nord, ujevn side i sør, ujevn bunn, ca. 0,25 m dyp.

Fyllmasse: Gråbrun grusholdig sand. Funn av rusten spiker og glasskår. Tilsvarende ble også observert av fylkeskommunen.

Tolkning: Delvis snittet av fylkeskommunen som tolket gropen som kokegrop, da noe kull kunne sees i gropens overflate (figur 16).

Figur 16: Gropen var jevn og tydelig, men inneholdt moderne funn. Fylkeskommunens snitt sees, S8 sees rett sørvest for gropen, sett mot øst (cf34142_38). (Foto: AJN).

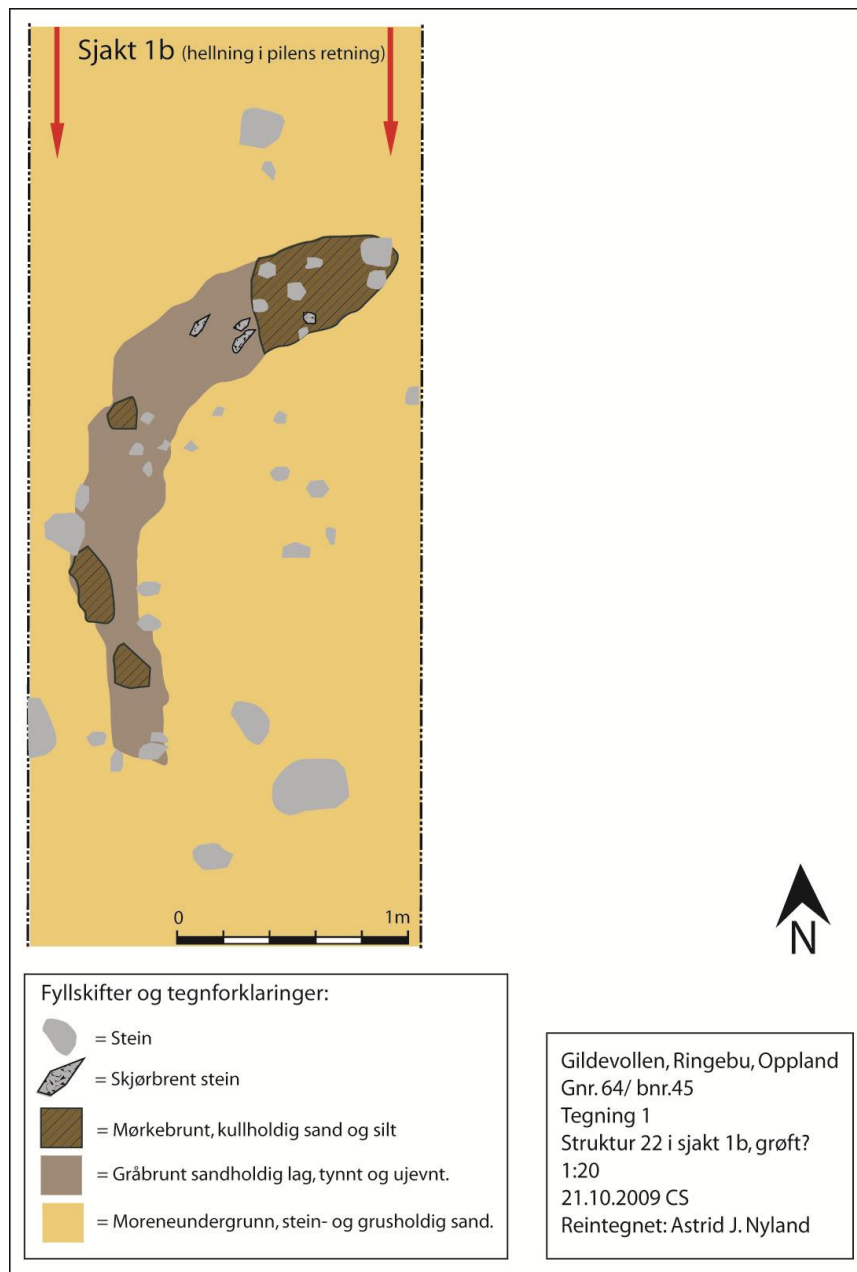
Det ble imidlertid ikke funnet verken kull, skjorbrent stein eller sand i fyllmassen. Det ble kun observert grus og enkelte steiner som i matjorden. Trolig er gropen spor etter fjerning av en rot, bærbusk eller stein. Strukturen avskrives.

Struktur 22, grop/grøft

Form i flate: Bananformet grøft, omtrent 0,4 m på det bredeste og 2 m lang.

Profil: Ujevn. Snittet ble lagt gjennom et definert parti med kullholdige masser og enkelte skjørbrente steiner i NØ.

Fyllmasse: Blandet. Små flekker med mørk brunsvart kullholdig masse, spesielt i NØ. I de øvrige delene av grøften er jorden mer gråbrun, og mindre kullholdig.

Figur 17: Struktur 22, udefinerbar grøft som lå i sterk hellende terreng i sjakt 1b. Profil 1 er sjaktens vestlige profil. (Grafikk: AJN)

Beskrivelse/ tolkning: Grøften er uregelmessig i bredde, dybde og innhold, og den er mest diffus i sør (figur 17). Den ligger i skrånende terreng. I profilveggen i sjakten kan en se flere kullholdige lag,

det dypeste ligger i nivå med/rett over strukturen, men er ikke like kullholdig som fyllmassen i de mest markante delene av grøften. Strukturen kan være rester av en utpløyd kokegrop, eventuelt en grunn og utpløyd fotgrøft rundt en grav. Imidlertid kan en ikke se rester etter haug i profil e1 (profil 1), men brent bein ble observert i det brune grus- og sandholdige laget, mellom de to kullholdige antageligvis dyrkningslagene. Lagene over grøften virker ubrutte, så det er ikke tale om en moderne forstyrrelse. En trekullprøve ble tatt ut fra strukturen.

Vitenskapelig prøve: VP29, trekull, ikke vedartsbestemt, ikke datert.

Rydningrøyser

Oppland fylkeskommune registrerte to røyser på lokaliteten (S11 og S13).

Røys S11

Røys S11 besto av stein i ulik størrelse og form og var omtrent 1,5 x 2 m i utbredelse, og ca 0,7 m høy. Ingen randsteiner kunne sees, og steinene virket ikke systematisk lagt. Røysen var forstyrret av en dyp maskingravd dreneringsgrøft i østlig del (figur 18). S11 ble under registreringen tolket som sannsynligvis etterreformatorisk. Profil 3 (figur 5) viser hvordan røysen ligger over dyrkningslag S101, i matjorden under torven. Dette kan også skyldes at den moderne grøften har forstyrret stratigrafien, men også undersøkelser av røysens profil i profil 4, viser hvordan steinene ligger høyt oppe i S100, eventuelt i S101. Røysen og profilen ble kun fotodokumentert.

Figur 18: Rydningsrøys (S11) fra nyere tid, forstyrret av dreneringsgrøft i sør. Sett mot øst (cf34142_50). (Foto: AJN).

Røys S13

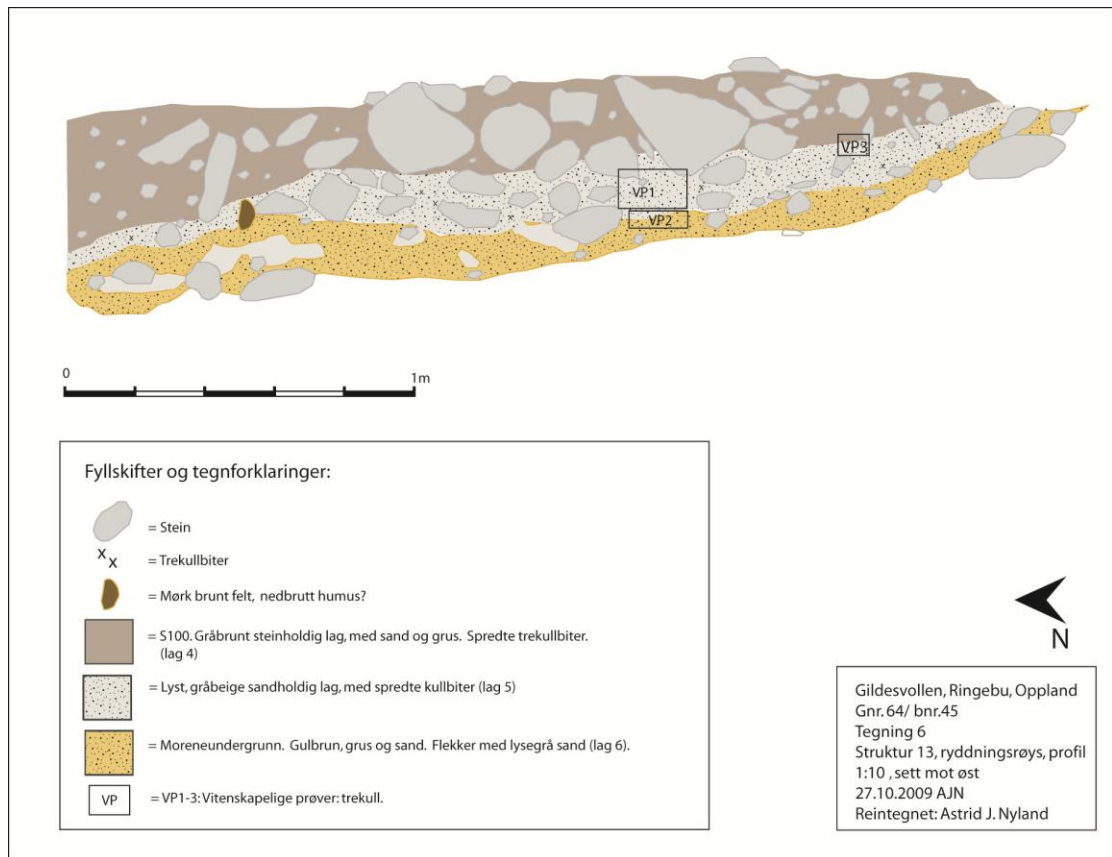
Røys S13 ble under registreringen tolket som en mulig grav ut fra sin beliggenhet i forhold til en jordfast stein (Schou 2009).

Derfor ble røysen i utgangspunktet undersøkt som om det var en grav. Røysen ble dokumentert i plan, både før og etter rensing hvor dyrkningslag S100 ble fjernet. En 0,25 m bred profil ble anlagt over midten av røysen, fra sør mot nord. Vestlig halvdel av røysen ble gravd. Steinene ble fjernet og mye av jorden ble testsåddet. Verken gjenstandsfunn eller bein ble funnet i løsmassene. Det var ikke tegn på randstein, sortering eller systematisk nedleggelse av steinene (figur 19). Steinene i røysen var av ulik størrelse, både runde og flate og noen relativt store. En jordfast stein ligger ca. 1 m sørvest for røysens sørvestlige ytterkant og en annen ligger rett vest for vestlig del av røysen.

Røysen lå under dyrkningslag S101 og virket anlagt under eller i bunnen av dyrkningslag S100 (figur 20).

Figur 19: Rydningsrøys (S13), sett mot øst (Cf34142_58). (Foto:AJN).

Figur 20: profil gjennom ryddningsrøys, sett mot øst. (Grafikk: AJN).

Bunnen av røysen var noe ujevn, og steinene gikk dypest i sørvestlig del av røysen (figur 21). Der lå flere relativt flate steiner i bunn i et lite område, som gikk ned i et gråbeige kullholdig lag som under og i bunn av røysen virker bedre bevart enn det en ser ellers i profilet (figur 20). Røysen var plassert der flaten begynner å skråne mot nord, i et søkk som i senere tid er blitt planert ut. På bakgrunn av røysens plassering, mangel på funn, og den usorterte sammensetningen av steinene i røysen, tolkes den som en ryddningsrøys.

Vitenskapelige prøver: VP1 og VP2. VP1: bjørk/selje, vier og osp, ble datert til 2190 ± 30 ukal. BP, BC355-AD185. Dette daterer grunnen under røysen. S100 var iblandet steinene i røysa, S101 kan ha dekket toppen av den (se røysen i profil 4, i sammenheng med kokegrop i fig.26)

Figur 21: Røysen er under snitting, i sørvest stakk steiner dypere ned i undergrunnen. Røysen ligger der terrenget begynner å helle mot nord, sett mot øst. (Cf34142_67). (Foto: AJN).

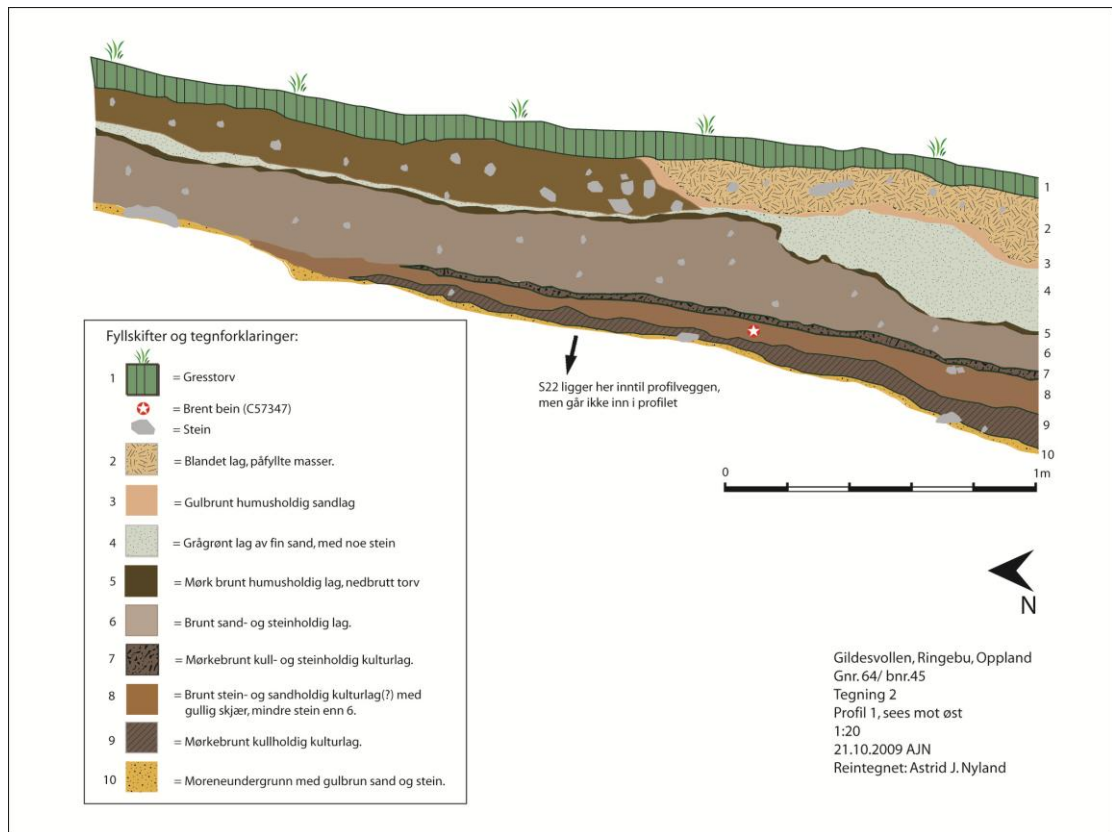
Fossile dyrkningsspor

Det er påvist flere aktivitetsfaser på lokaliteten. I profilene 1-5 ble det påvist flere kullholdige lag. De fleste lagene kunne finnes igjen i alle profiler, med unntak av sjakt 2a-c, som lå noe høyere i terrenget, nærmere stavkirken. Sjakt 1b hadde i tillegg to andre lag som vil beskrives nærmere nedenfor. Generelt sett kan jordprofilene beskrives som følgende:

Gresstorven var jevnt over 0,15 m tykk. Under dette var det et relativt løst brunt humus-, stein- og grusholdig lag, rundt 0,5 m på det dypeste. Kull fra lag S101 er datert til 1680 ± 30 ukal. BP, AD345-415. Laget var rundt 0,1 m tykt, brunsvart, kullholdig kompakt med enkelte skjørbrente steiner. Det var for få stein til at laget kan karakteriseres som et bryggesteinslag i følge fylkeskommunen. Laget under (S100) var brunt – gråbrunt. Kull fra bunnen av dette ble datert til 1950 ± 30 ukal. BP, AD25-110. Det var grus- og steinholdig og inneholdt enkelte kullbiter. Omtrent midt i laget kan en ane et skifte til et noe mørkere brunt–gråbrunt lag. I overgangen til undergrunnen var det et rundt 0,05–0,1 m tykt gråbeige sandlag med enkelte steiner og kullbiter. Moreneundergrunnen besto av steiner, gulbrun sand og grus.

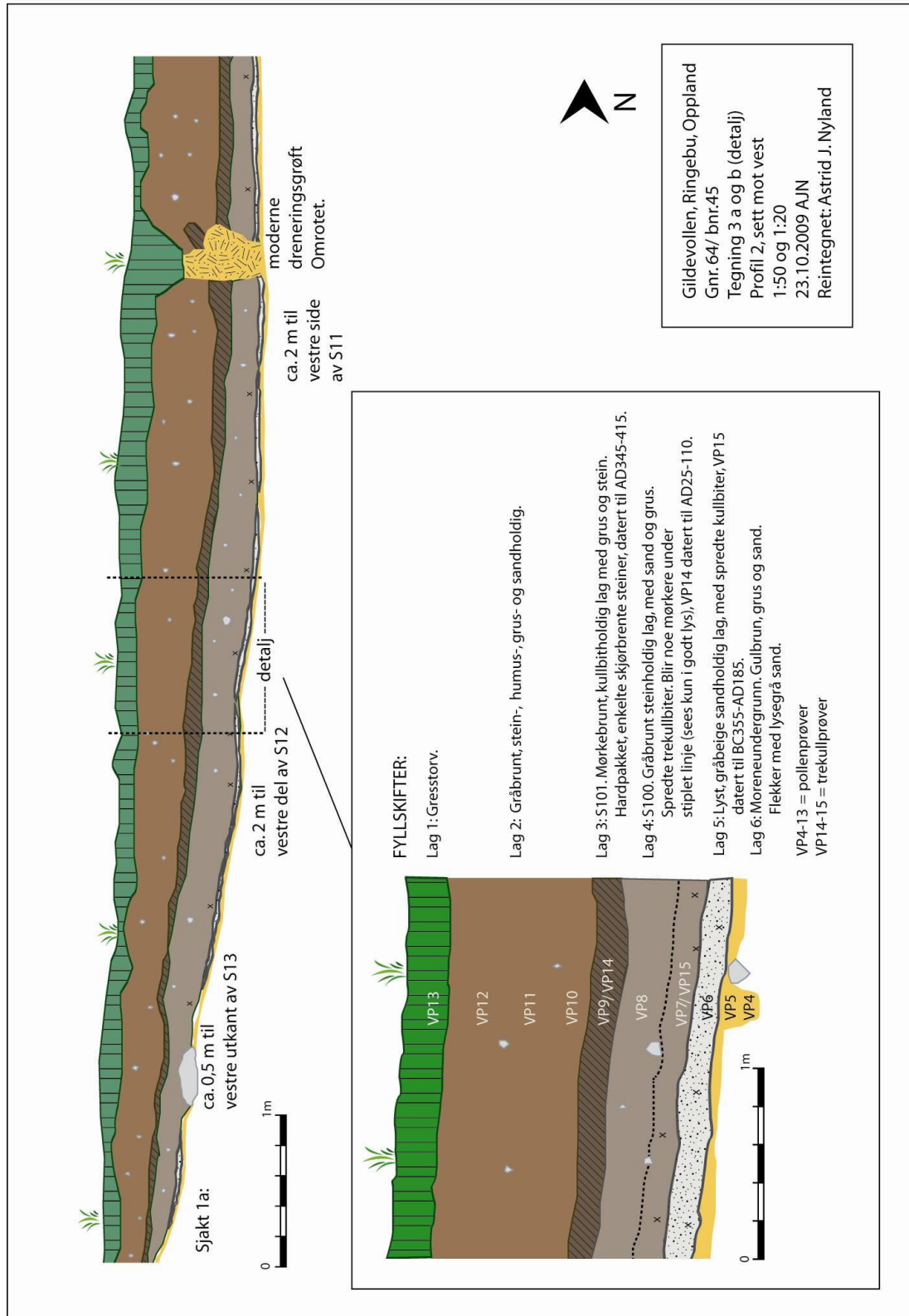
Profil 1

Profil 1 var østre profil i sjakt 1b, anlagt i nord-sørlig retning. Profilet er 6 m langt. Terrenget faller mot sør. Profilet viser aktivitet i flere faser (figur 22). Det er usikkert om lagene i profil 1 korresponderer med lagene i profil 2-4.

Figur 22: Profil 1 i sjakt 1b, struktur 22 lå i sjakten. (Grafikk:AJN).

Gresstorven var rundt 0,2 m tykk. Under torven var det i nordlig del av profilet et rundt 0,4 m løst, brunt, grus-, humus- og steinholdig matjordslag. I sørlig del ser en trolig spor etter planeringen av området i flere omganger. Dette er synlig som et omtrent 0,3 m tykt omrotet lag, over en 0,05 m tykk linse av gulbrunt humusholdig sandlag i sørlig del av profilet. Den linsen og det omrotete laget ligger over et lys grågrønt fint sandlag med enkelte steiner. Dette er rundt 0,6 m på det tykkeste, men ligger også som en tynn linse over en linse med mørk brun humusholdig sandlag, sannsynligvis nedbrutt torv. Under dette er lagene like i hele profilet. Under den nedbrutte torvlinsen er det et gråbrunt stein-, humus og grusholdig sandlag. Dette er ca. 0,5 m på det tykkeste, men blir tynnere mot sør. Under dette er det et tynt mørkebrunt grus- og sandholdig lag, spettet med kullbiter. Dette forsvinner mot nord. Under dette er det et 0,1–0,15 m tykt brunt grus- og humusholdig sandlag med noe stein. I dette ble det funnet brent bein, markert på tegningen. Før undergrunnen er det et rundt 0,1 m tykt, mørkebrunt kull-, humus- og steinholdig lag. Dette forsvinner også mot nord. Undergrunnen er gulbrun morene med sand, grus og stein.

Figur 23: A: Profil 2 i sjakt 1a. B: Detalj med markerte prøveuttak (Grafikk: AJN).

Profil 2

Profil 2 er vestlig profil i sjakt 1a, anlagt i nord-sørlig retning. Profilet er 16 m langt. Terrenget faller mot nord og terrassekanten i vest. Profilet viser blant annet hvordan terrenget er blitt planert ut i seinere tid (figur 23A og B).

Gresstorven er mellom 0,3 og 0,5 m tykk, bortsett fra i ett parti hvor det er gravd en dyp dreneringsgrøft. Der er torven 0,8 m tykk. Under torven er det et brunt humus-, grus- og steinholdig sandlag. Dette laget er kun 0,35 m tykt i sør, mens det i nord er nær 1 m på det tykkeste. Dyrkningslag S101 er brunsvart, grus- og kullholdig med steiner, hvorav noen er skjørbrente. Laget er relativt hardpakket og mellom 0,1-0,3 m tykt. Laget er tynnere i sør og blir tykkere lengre nord i profilet. Det samme gjelder dyrkningslag S100, dette laget er mellom 0,2-0,5 m tykt. Omtrent midt i laget kan det anes et skille hvor den nederste delen er mer kullbitholdig. Dette skillet ble sett i godt lys og er markert på detaljtegningen (figur 23B). Under dette er det et 0,05–0,1 m tynt lysere, brunbeige sandlag med enkelte kullbiter. Dette ligger i overgangen til moreneundergrunnen som består av gulbrun sand, steiner og grus.

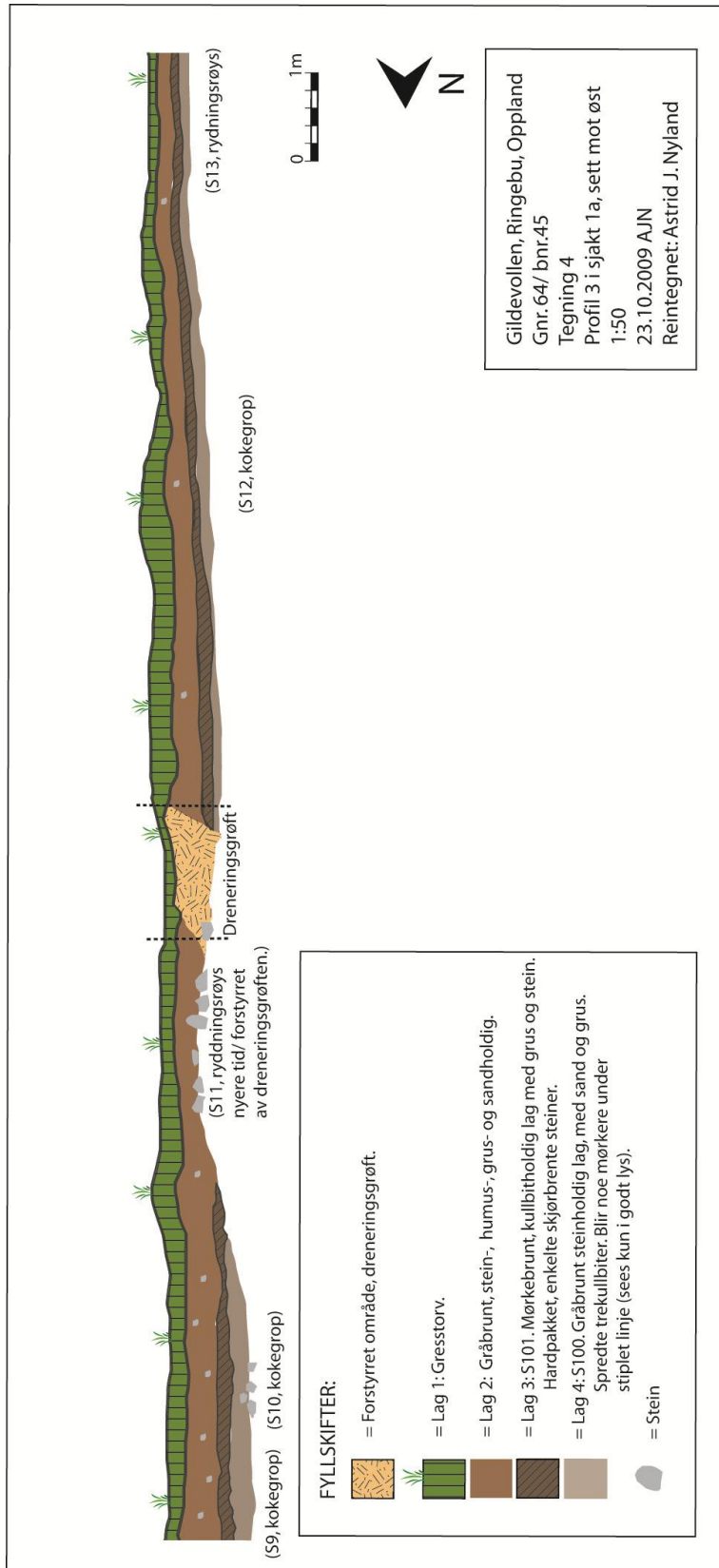
Det ble samlet inn en serie pollenprøver VP4–VP13 fra profilet, samt to kullprøver fra S100 og S101 (se datering i tabellen vedlegg 7.2).

Profil 3

Profil 3 er østlig profil i sjakt 1a, anlagt i nord–sørlig retning. Terrenget faller mot nord og terrassekanten i vest. Profilet er 17 m langt. Det strekker seg fra struktur 13 i sør, forbi struktur 11, og ender rett nord for struktur 9 (figur 24). I denne delen av sjakten ble ikke dyrkningslag S100 fjernet under sjakting. Profilet går derfor ikke fra torv til undergrunn.

Figur 24: Hoveddel av sjakt 1a med dyrkningslag, S9 i forgrunnen og avsluttes i sør av røys S13, sett mot sørøst (cf34142_54). (Foto: AJN).

Figur 25: Profil 3 i sjakt 1a, sett mot øst. (Plassering av andre strukturer i sjakten er markert foran profilet) (Grafikk: AJN).

Profilen (figur 25) viser imidlertid hvordan gresstorven er mellom 0,2-0,5 m tykk. Det brune humus-, grus- og steinholdige sandlaget under er rundt 0,2 m tykt i sør og blir opp mot 0,5 m tykt i nord. Under dette er dyrkningslag S101. Laget er brunsvart, kullbit- og grusholdig. Det ligger over rydningsrøysen S13, skjæres av røysen S11 og to dreneringsgrøfter. Under S101 er dyrkningslaget S100. S100 er brungrått og steinholdig. Den dype dreneringsgrøften ved S11 skjærer gjennom S11 og S100.

I forbindelse med snitting av kokegrop S10 i nord, ble profilen gravd ned til den gulbrune, sand- og grusholdige moreneundergrunnen (figur 11B og 25). Denne viser hvordan kokegropen er anlagt i bunnen av S100. Her er laget noe mer gråbrunt og mer sandholdig.

Profil 4

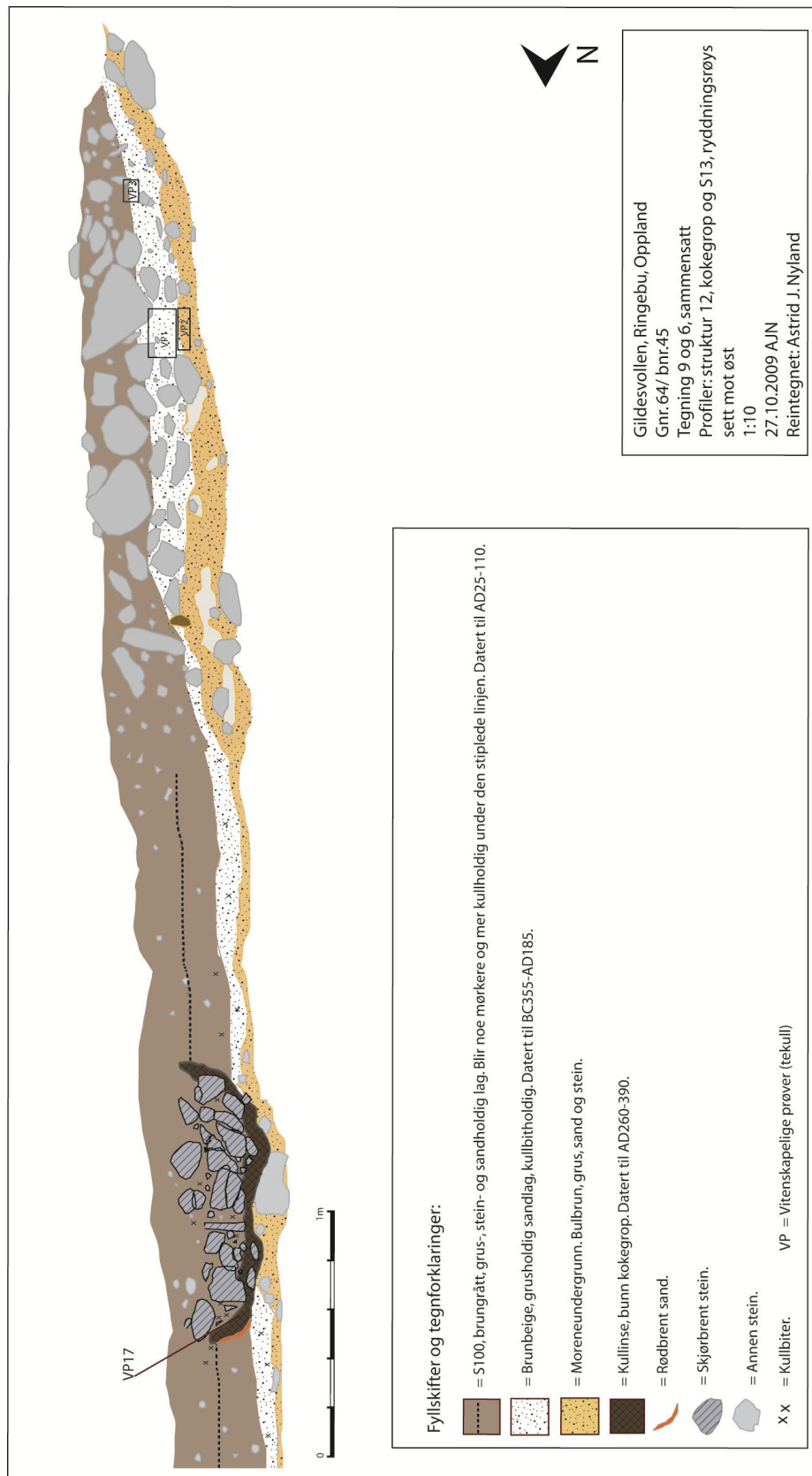
Profil 4 snitter dyrkningslag S100, rydningsrøys S13 og kokegrop S12 (figur 26). Profilen er ca. 6 m langt og er anlagt i nord-sørlig retning. Det brune, humus-, stein- og grusholdige dyrkningslaget S100 er ca. 0,35 cm dypt. I bunnen av S100, under røysen er det et mer kullbitholdig gråbrunt-beige sjikt, som også sees i profilsnittet til kokegropen (S12). Stratigrafien synlig i profilen kan være en indikasjon på at røysen og kokegropen ble anlagt i samme periode.

Profil 5

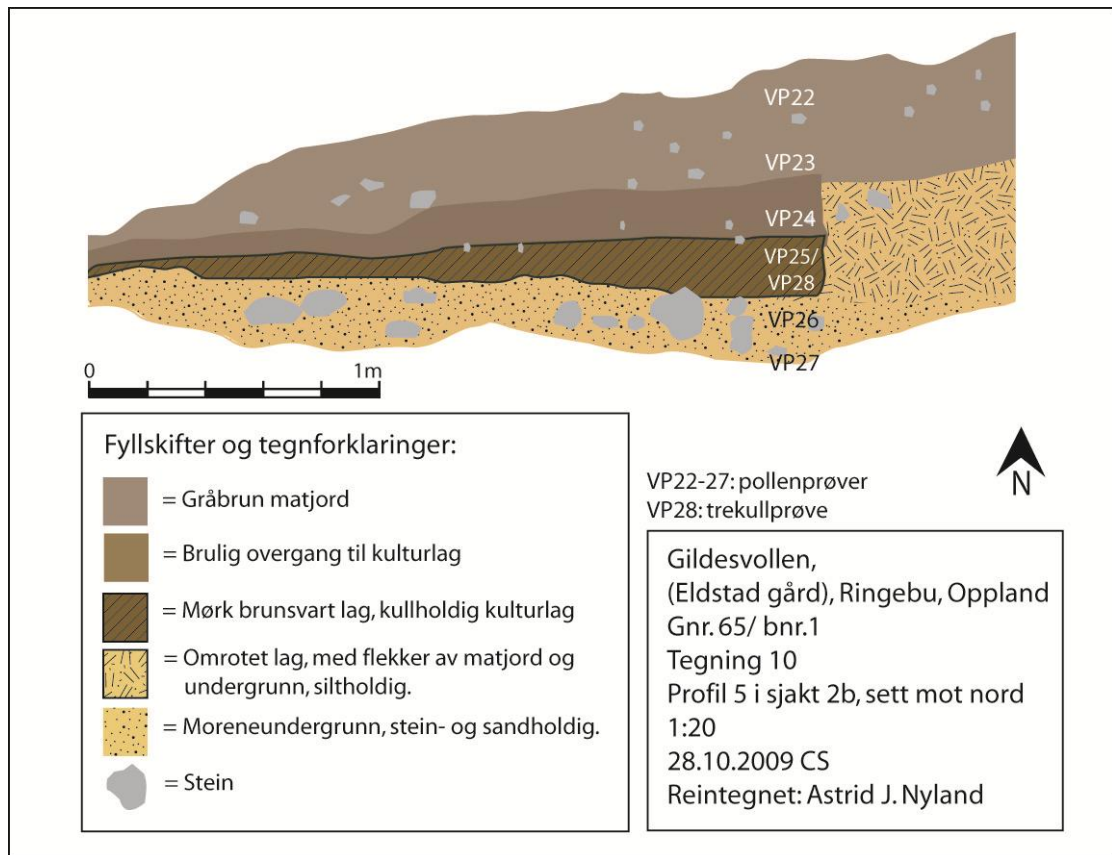
Profil 5 lå i sjakt 2b, den midterste av tre sjakter anlagt i øst-vestlig retning i nordlig utkant av åker på Eldstad gård, ved grensen til Gildesvollen. Profilen er ca. 3 m langt og anlagt i øst-vestlig retning (figur 27). Under matjordlaget som er mellom 0,1 og 0,4 m tykt, er det et ca. 0,15 m tykt gråbrunt humus- og grusholdig sandlag. Under dette er det et ca. 0,15 m brunsvart, kullholdig lag, som kan være et gammelt dyrkningslag. Alle lagene ble tynnere mot vest. Østlig del av profilen er forstyrret. Der sees en terskel hvor grågrønn siltholdig sand er blandet med flekker av brun humusholdig sand og grus. Dette er trolig en moderne gravd dreneringsgrøft som så vidt berører profilen.

En profil ble også rensset frem i sjakt 2c. Sjakt 2c lå øverst mot fylkesvei 379. Profilen, sett mot sør, viste en mer omrottet situasjon. Under matjordlaget var det et gulbrunspettet tynt sjikt over mer brunlig grus- og steinholdig matjord. Overgangen til undergrunnen var ujevn, et litt mørkere lag lå over skifrig, oppsprukket stein.

Det ble tatt ut en serie pollenprøver fra profil 5 (VP22-27), samt en trekullprøve som ble datert til 4130 ± 40 uka. BP, BC2865-2610. Dette var en overraskende datering. Ingen løsfunn av steinaldergjenstander er funnet på Eldstad gård, eller gårdene rundt. Dateringen omtales videre i tolkningsavsnittet. Dateringen kan stamme fra en avsviing i siste fase av mellomneolitikum, men om avsviingen er forårsaket av mennesker eller natur kan ikke avgjøres på dette grunnlaget.

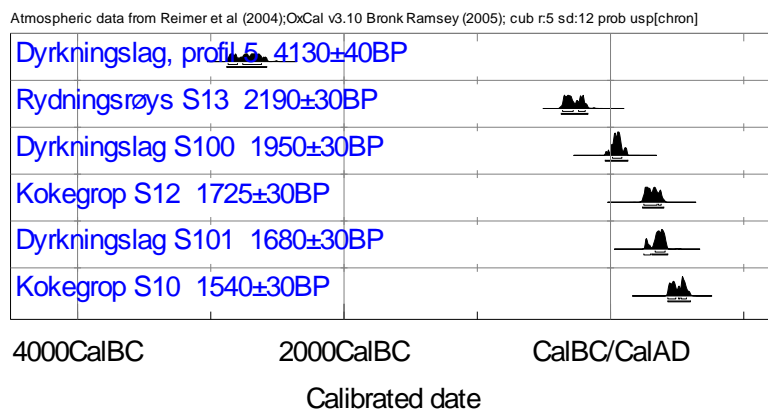
Figur 26: Profil 4 snitter S12 og S13. Det uklare skillet i S100 kunne ikke skilles ut ved S13. (Grafikk: AJN).

Figur 27: Dyrkningsprofil 5 i sjakt 2b, med markerte prøveuttak. (Grafikk: AJN). VP28 ble datert til mellomneolitikum (BC2865-2610).

5.5.3 DATERING

Det ble sendt inn 6 trekullprøver for ^{14}C -datering (tabell, vedlegg 7.2). Daterte strukturer og dyrkningslag faller i hovedsak i perioden eldre jernalder. Dateringene gir utfyllende informasjon om aktiviteten på gården i forhold til tidligere innrapporterte og innsendte funn nevnt under punkt 4.

5.5.4 NATURVITENSKAPELIGE PRØVER OG ANALYSER

Vedartsbestemmelse og ¹⁴C-datering av trekull

6 trekullprøver ble vedartsbestemt av Helge I. Høeg, KHM. Ulike trearter ble påvist, både bjørk, selje, osp/vier og furu. Prøvene ble datert på Laboratoriet for radiologisk datering, NTNU, Trondheim. Rapportene er vedlagt (vedlegg 7.5).

Pollenprøver og pollenanalyse

Det ble tatt ut to serier med pollenprøver på lokaliteten for å belyse vegetasjonshistorien i området og de ulike fasene med dyrkning. 10 prøver ble samlet inn i fra profil 2 i sjakt 1a. 6 prøver ble samlet inn i fra profil 5 i sjakt 2c. Prøvene er analysert av Helge Irgens Høeg, KHM (vedlegg 7.5). Det ble ikke funnet pollen i forhistoriske lag.

5.6 VURDERING AV RESULTATENE, TOLKNING OG DISKUSJON

Fossile dyrkningsspor

At dyrkningssporene omtales som fossile, sier ingenting om alderen på dyrkningssporene. Åkeren på en forlatt husmannsplass er like mye fossil som åkeren på en ødegård fra jernalderen (Holm 1995:17). Flere antar at trekull i dyrkningslag representerer ulike typer svedjebruk, eventuelt være spredd ved gjødsling og andre jordforbedrende tiltak (Holm 1995:22, Gjerpe 2008:160). Ingunn Holm (1995:22, 132) nevner blant annet *svedjebruk*, der moden skog hogges og brennes, og det dyrkes i asken i 2–3 år. En annen form er *busktrede*, hvor hver enkelt åkerlapp ligger forlatt i 10-20 år, mens det vokser opp busk og kratt som så brennes før dyrkning i 2–3 år. Ved busktrede hakker en opp jorda slik at humuslaget og deler av mineraljorda også blir påvirket ved dyrkingen. Dette vil danne et dyrkningssjikt med spredte kullpartikler (Holm 1995:136). Utpiningsjordbruk foregår så lenge jorda gir avling, mens moderne jordbruk dyrker opp samme åker og fruktbarheten i jorden holdes omme ved gjødsling (Holm 1995:22).

Dateringene av jordlagene og rydningsrøysa tyder på at det på Gildesvollen har vært en utbredt aktivitet i eldre jernalder. Det ble funnet områder der det ble observert flere lag, både med spredte kullbiter, mørkere lag, med større andel kull og sot. Profil 2, figur 23, viser hvordan lagene relaterer seg til hverandre. Profil 2 og 3-4 ligger på hver sin side av en ca 2 m bred sjakt, og antas å representere det samme. Kokegrop S12 og rydningsrøys S13 lå mellom sjaktprofilene og bidrar med sine dateringer til å gi et forståelig bilde av aktiviteten. Et forslag til tolkning er følgende: Under rydning av området i førromersk jernalder/ tidlig romertid (BC355-AD185) ble rydningsrøysa S13 anlagt. Området ble så dyrket opp, eller vedlikeholdt som beiteland i en periode, i alle fall ble dyrkningslaget S100 dannet (AD25-110). Kokegrop S12 ble så anlagt (AD260-390), altså gravd ned i S100. Området ble deretter videre dyrket og S101 ble dannet (AD345-415). Kanskje må en se S11, den ødelagte rydningsrøysen, som del av aktiviteten i denne perioden?

Dateringen til midtre del av yngre steinalder fra profil 5 var overaskende. Det kullholdige laget ble antatt å være et dyrkningslag fra yngre jernalder/

middelalder, eventuelt fra eldre jernalder. På grunnlag av denne ene dateringen fra en profil, kan en ikke si at en har påvist sikker menneskelig aktivitet rundt 2800 BC. Kullet stammer fra en avsviing i siste fase av mellomneolitikum, men om avsviingen er forårsaket av mennesker eller natur kan ikke avgjøres bestemmes før en har mer dokumentasjon. At det ikke er inkommet noen steinalderfunn fra gården, eller gårdene rundt, tyder på at en skal tolke det som natur.

Rydningrøyser

Rydningrøyser knyttes ofte til åkerbruk på moreneundergrunn. Bruken av rydningrøyser er påvist tilbake til yngre bronsealder (Holm 2004:30-31) og er et fenomen som finnes frem til vår tid. Å skille mellom rydningrøyser og graverøyser kan være vanskelig. Rydningrøysen S13 ble av fylkeskommunen registrert som en mulig grav på grunn av dens beliggenhet ca 2 meter unna en jordfast stein. Etter undersøkelsen kunne en se at flere jordfaste steiner lå i tilknytning til røysen. Plassering av S13 i terrenget, utforming, funntomhet og tilknytning til de fossile dyrkningssporene ligger nå til grunn for tolkningen av strukturen som rydningrøys. Den lå plassert nedenfor der terrenget faller mot nord. Den lå verken på et fremskutt sted i forhold til terrassen, eller oppe på flaten. Røysen inneholdt verken gjenstandsfunn, keramikk, brente bein eller et markant brannsjikt. Til tross for at formen til røysen var noenlunde reglemessig oval, var steinene heterogene og noe uryddig nedlagt. I området for øvrig er det påvist flere kokegroper. Det er også gjort løsfunn fra flere perioder av jernalderen, blant annet fra eldre jernalder: en saks, en jernspiss og noe slagg (C26116). Grunnen under rydningrøysen dateres til (BC355-AD185), og jordlaget som var iblandet dens øvre del ble datert til AD25-110. Røysen, dyrkningslag og øvrige funn danner grunnlaget for tolkningen av dette området som rydning av åker og innmark nær et bosetningsområde.

Kokegropene på Gildesvollen

To av kokegropene (S10 og S12) var relativt godt bevarte (se bl.a. forsidebilde). De var begge fylt av skjorbrent stein med en til dels tykk kullinse med store kullbiter over en tynn linse rødbrent sand. Ingen av disse var særlig dype og en kunne se spor etter at det var forstyrret i toppen, av dyrkning i romertid og folkevandringstid. Begge kokegropene ble datert (se vedlegg 7.2). S10 ble datert til AD535-590 og S12 til AD260-390. Dateringen av S12 passer fint inn i bildet av anleggelse før dyrkningslaget S101 ble dannet (datert til AD345-415). Gropen ble anlagt både etter rydningrøysen (S13) og etter en periode med dyrkning og danning av dyrkningslaget S100 (AD25-110). Kokegropen S10 ble datert til AD 535-590, altså etter anleggelsen av S101, AD345-415. Det kunne ikke observeres noen tegn på nedgravning rett over S10, men som nevnt under kildekritiske forhold, kan lysforhold ha spilt inn på hva feltleder kunne se. Det kan også nevnes at kokegrop S9, som lå 0,5 m unna, var svært utpløyd, og rydningrøys S11, på motsatt side, var delvis ødelagt og jordmassene forstyrret.

Tre av kokegropene var svært ødelagte, og kun bunnen var bevart (S3, S6 og S9). Disse hadde også kullinser og rødbrent sand i bunnen, men de virket også å gå dypere ned i undergrunnen. S3 har skrå bunn, og både S3, S6 og S9 har mer steiner under selve gropen enn tilfellet er for S10 og S12. Flekker av kullholdige masser ned i undergrunnen tyder på økt drenering av gropene. Det ble tatt ut

kullprøver, men de ble ikke prioritert for datering i denne omgang. Sannsynligvis er de fra samme perioden som de daterte kokegropene. I og med at det ble observert ”branntomter”, sannsynligvis andre kokegroper, under skolehuset, er det stor sannsynlighet for at det også finnes flere kokegroper på gården. Kanskje er også grøft S22 i sjakt 1b en utpløyd kokegrop, denne kan ha blitt forstyrret av eldre dyrkning i den sørvendte skråningen.

På Østlandet er det datert kokegroper tilbake til eldre steinalder (Amundsen 2007:19), yngre bronsealder, eldre og yngre jernalder (Stene 2005:169). Kokegroper finnes helt opp til nyere tid, og brukes gjerne i dag til å lage mat ved festlige anledninger. Kokegroper er en effektiv måte å bake både kjøtt og fisk på, men det er også gjort funn av brente menneskebein, samt andre gjenstander som knytter enkelte kokegroper til gravplasser eller andre ritualer (summert i Bo Henriksen 2005:95). Kokegroper er funnet i tilknytning til bosetning, men det er også funnet spesialiserte kokegropfelt. I Vestfold (Bommestad, Larvik k.) ble det dokumentert 485 kokegroper og 64 ildsteder innenfor et område på omtrent 2000 m² (Samdal og Bukkemoen 2008:247). Etnografiske kilder forteller også om kokegroper benyttet som varmekilde i svettehytter (Heibreen 2005:19). Kokegroper som sosial praksis har lange røtter. Kokegropene på Gildesvollen er et relativt lite felt, men er med andre ord del av en utbredt og langvarig tradisjon i alle fall fra rundt et par hundre år e.Kr., midt i romertid, til slutten av folkevandringstid.

¹⁴C-dateringer av trekull var den eneste måten å datere kokegropene på Gildesvollen på, da det ikke ble gjort gjenstandsfunn i gropene. Det ble heller ikke funnet bein i gropene, og vi kan derfor ikke fortelle mye om deres funksjon. Kanskje inngår de i et større kokegropfelt, da det ble observert såkalte ”branntomter” ved graving i bakken andre steder på gården. Kokegropene knyttes til en tidlig fase av bosetning i området, men dette bildet kan skifte om et større område blir undersøkt ved en seinere anledning.

Stolpehull?

Alle stolpehullene var usikre. Både deres plassering i forhold til hverandre og terrenget, samt deres relativt grunne dybde, pekte mot at de alle mest sannsynlig er spor etter steinopptrekk og må avskrives som forhistoriske strukturer. Samtlige stolpehull lå i områder hvor de fleste av strukturene rundt var tolket som steinopptrekk. De lå på hver sin side av et lavereliggende parti av terrassen. Fylkeskommunen hadde snittet to av stolpehullene under registrering og anså dem også som usikre, men antageligvis stolpehull ut fra sin likhet til de øvrige strukturene. Da flere av dem hadde ujevn bunn, samt lik fyllmasse som i S1 (grop) hvor i det ble funnet moderne gjenstander, peker også det mot avskrivning av strukturene. Samtidig er området intensivt dyrket, noe som kan ha grunnet ut stolpehullene.

6. LITTERATUR

Amundsen, Tina 2007. Lokalteter fra steinbrukende tid – åpne lokaliteter og kokegroper. I T. Amundsen (red.) *Elgfangst og Bosetning i Gråfjellområdet*. Varia 64, bind II. Kulturhistorisk museum, fornminneseksjonen, Oslo, s. 17-56.

Andersen, Øystein Rønning 2009. *Rapport fra registrering på Eldstad, gnr 65/1, Gildesvollen gnr 65/45, Prestegården 64/1, Ringebu kommune, Oppland fylke*. Ref: 2008 01144.

Damlien, Hege 2009. *Prosjektplan. Arkeologisk undersøkelse av automatisk fredete kulturminner (bosetningsspor; id.127630 og dyrkningsflate; id.128526). Søknad om dispensasjon for anleggelse av VA-anlegg. Gildesvollen, 54/65, 65/1, Ringebu kommune, Oppland. Saksnr. 09/11909-2*.

Gjerpe, Lars Erik 2008. *Steinalderboplasser, boplasspor, graver og dyrkningsspor*. I L. E. Gjerpe (red.) E18-prosjektet Vestfold. Varia 72, Oslo

Halvorsen, Sunniva og Bjørnstad, Ragnar 2009. *Rapport fra registrering på Eldstad, gnr 65/1 og 25, Gildesvollen gnr 65/45 og 51, Prestegården 64/1, Ringebu kommune, Oppland fylke*. Ref: 200800897-10/C59.

Heibreen, Tom 2005. Kokegroper og beslektede teknologier – noen etnografiske eksempler. I Gustafsen, Lill, Heibreen, Tom og Martens, Jes (red.) *De gåtefulle kokegropene. Kokegropseminaret 31.november 2001*. Varia 58. Kulturhistorisk museum, Fornminneseksjonen, Oslo. S.9-21.

Henriksen, Mogens Bo 1999. Bål i lange baner – om brugen av kokegruber i yngre bronzealder og ældre jernalder. I *Fynske minder*. S. 93–128.

Holm, Ingunn 1995. *Trekk av Vardals agrare historie*. Varia 31. Oslo.

Holm, Ingunn 2004. *Forvaltning av agrare kulturminner i utmark*. Upublisert doktorgradsavhandling. Arkeologisk institutt, Bergen

Lindblom, Inge 1983. *Innberetning om befarings på Søre Vekkom skule. Gnr 64/22. Ringebu kommune, Oppland fylke*.

Samdal, Magne og Bukkemoen, Grete 2008. Bommestad 2 – kokegropfelt og dyrkningsspor fra jernalder. I L. E. Gjerpe (red.) Hus, boplass- og dyrkningsspor. E18-prosjektet Vestfold. Varia 73, Oslo, s. 247-264.

Schou, Torbjørn Preus 2009. *Rapport fra registrering på Gildesvollen gnr 65/45, Ringebu kommune, Oppland fylke*. Ref: 200905073-1/C59.

7. VEDLEGG

7.1 STRUKTURLISTE

Str. nr.	Type	Form	Diameter (m)	Dybde (m)	Element/fyll	Tolkning og kommentar
S1	Grop	Rund	1,9 x 1,4	0,25	Gråbrun sand og grus, spiker og glass	Kullbiter synlig i deler av topp av gropen. Funn av rustne jernspiker og glass i fyllet. Grunn torv og matjord. Moderne steinopptrekk?
S2	Stolpehull?	Rund	0,4 i diam.	0,2	Gråbrun sand og grus	Snittet av fylkeskommunen og tolket som mulig stolpehull. Ingen skoningsstein. Grunn torv og matjord i området. Steinopptrekk?
S3	Kokegrop	Ujevn	0,65 x 1	0,32	Kullbiter, gråbrun sand og rødbrent sand	Utpløyd kokegrop
S6	Kokegrop	Ujevn/ rund	1,1 x 0,65	0,22	Kullbiter, gråbrun sand og rødbrent sand	Utpløyd kokegrop
S8	Stolpehull?	Rund	0,4 i diam.	0,12	Gråbrun sand og grus	Grunn torv og matjord. Ingen skoningsstein. Moderne steinopptrekk? Avskrives
S9	Kokegrop	Ujevn/ rund	0,8 x 1,3	0,3	Kullbiter, gråbrun sand og rødbrent sand	Utpløyd kokegrop
S10	Kokegrop	Rund	1,1 i diam	Maks. 0,2	Kullbiter, gråbrun sand og rødbrent sand	Kokegrop i profil fra torv til undergrunn. Ikke avdekket fullt ut i plan. Datert
S11	Røys	Ujevn	1,5 x 2	Ca 0,7	Stein i ulik størrelse	Rydningrøys fra nyere tid. Lå over dyrkningslag. Forstyrret av dreneringsgrøft
S12	Kokegrop	Rund	1,2 i diam.	Maks 0,3	Skjørbrent stein, kullbiter, rød-brent sand	Kokegrop i profil fra S100 til undergrunn. Ikke avdekket fullt ut i plan. Datert
S13	Røys	Uregelmessig/ oval	2,5 x 2,9	Ca. 0,5	Stein i ulik størrelse	Flere jordfaste steiner i tilknytning til røysen. Rydningrøys, men lå under og i dyrkningslag. Dateringsprøve tatt ut
S15	Stolpehull?	Rund	0,4 x 0,3	0,23	Gråbrun sand og grus	Snittet av fylkeskommunen og tolket som mulig stolpehull. Ingen skoningsstein. Grunn torv og matjord i området. Steinopptrekk? Avskrives
S22	Grop	Bananformet. Ujevn	0,4 x 2	Maks 0,1	Kullholdig, brunsvart fin sand og grus	Bunn kokegrop?

7.2 FUNN OG PRØVER

Funnliste C57347

Under nr	Kontekst/struktur	Gjenstand(er)	Materiale	Kommentar
1-2	S100, S13	Brente bein	Brent bein	Sannsynligvis fuglebein, (hule)
3-14	Div. Strukturer	Trekull	Trekull	6 prøver er daterte
15-16	Profiler	pollenprøver	jord	Ikke pollen bevart

C57347/1-16

Boplassfunn/dyrkningsspor fra mellomneolitikum/jernalder fra GILDESVOLLEN av RINGEBU PRESTEGAARD (64/45), RINGEBU K., OPPLAND.

I forbindelse med et planlagt vann og avløpsanlegg ved Gildesvollen og Ringeby stavkirke, registrerte Oppland fylkeskommune bosetningsspor i form av til sammen 14 strukturer (kokegroper, stolpehull, kulturlag og røyser), på gården Gildesvollen (id.127630), og dyrkningsspor på gården Eldstad (id.127856) i mai 2009 (Schau 2009, Andersen 2009). Lokalitetene ble arkeologisk undersøkt i oktober 2009 av Kulturhistorisk museum (Nyland 2010). Id.127630 og id.127856 behandles her som én lokalitet. I alt ble 11 strukturer undersøkt. Dette var fem kokegroper, én forhistorisk rydningsrøys, en grøft av uvisst funksjon og fire mulige stolpehull. I tillegg ble det dokumentert fossile dyrkningsspor i alle sjakter. Vedarts- og pollenanalyser er utført av Helge I. Høeg og dateringer av NTNU (i Nyland 2010).

- 1) **Brente bein.** Fragmenter av brent bein, funnet i mulig dyrkningslag, men det er gjort funn av graver på gården. *Vekt:* 0,4 g. *Strukturnr:* Profil.1 I lag mellom to kullholdige dyrkningslag. Funnet rett sør for S22, kullholdig grøft.
- 2) **Brente bein.** *Vekt:* 0,3 g. *Strukturnr:* S100 Dyrkningslag, i fyllmassen til nordvestlig del av rydningsrøysen S13.

Kullprøver

- 3) Fra kokegrop S3. *Vekt:* 0,5 g.
- 4) Fra kokegrop S6. *Vekt:* 0,05 g.
- 5) Fra kokegrop S9. *Vekt:* 47,3 g.
- 6) Fra kokegrop S10. *Vekt:* 31,4 g. Vedartsbestemt til bjørk, selje, vier/osp og furu. Prøven er radiologisk datert til 1540±30 BP, calAD 535-590 (TRa-510).
- 7) Fra kokegrop S12. *Vekt:* 25,8 g. Vedartsbestemt til furu. Prøven er radiologisk datert til 1725±30 BP, calAD 260-390 (TRa-508).
- 8) Fra rydningsrøys S13. *Vekt:* 1,3 g. Vedartsbestemt til bjørk, selje, vier/osp og furu. Prøven er radiologisk datert til 2190±30 BP, calBC355-calAD 185 (TRa-512). Fra laget som røysen var anlagt på.
- 9) Fra rydningsrøys S13. *Vekt:* 0,7 g. Under/ bunn av røys - overgang til undergrunn.
- 10) Fra rydningsrøys S13. *Vekt:* 0,2 g. Fra profil, kullbit fra S100.
- 11) Fra grøft S22. *Vekt:* 0,2 g.
- 12) Dyrkningslag S100. *Vekt:* 0,6 g. Vedartsbestemt til bjørk, selje, vier/osp og furu. Prøven er radiologisk datert til 1950±30 BP, calAD 25-110 (TRa-511).
- 13) Dyrkningslag S101. *Vekt:* 0,5 g. Vedartsbestemt til bjørk, selje, vier/osp og furu. Prøven er radiologisk datert til 1680±30 BP, calAD 345-415 (TRa-509).
- 14) Dyrkningslag, profil 5. *Vekt:* 0,2 g. Vedartsbestemt til bjørk og furu. Prøven er radiologisk datert til 4130±40 BP, calBC2865-2610 (TRa-513).

Pollenprøver

15) Fra profil 2. VP4-13. Ikke pollen bevart i forhistoriske lag.

16) Fra profil 5. VP22-27. Ikke pollen bevart i forhistoriske lag.

Orienteringsoppgave: Lokaliteten ligger på en elveavsatt moreneterasse, på østsiden av elven Lågen i Gudbrandsdalen. Lokaliteten ligger vest for husene på gården Gildesvollen, sør for fylkesvei 379. Gården ligger på en terrasse omtrent 245 moh, ca 100 m vest for Ringebu stavkirke. Strukturene befinner seg mot kanten av terrassen, hvor terrenget skråner i økende grad mot vest. Prestebekken renner nord for lokaliteten. *Kartreferanse:* ØK, CJ 082-5-3. *Projeksjon:* EU89-UTM; Sone 32, N: 6820045, Ø: 562237.

LokalitetsID: 127630/127856

Litteratur:

Andersen, Øystein, 2009, *Rapport fra registrering på Eldstad, gnr 65/1, Gildesvollen gnr 65/45, Prestegården 64/1, Ringebu kommune, Oppland fylke.*

Halvorsen, Sunniva og Bjørnstad, Ragnar, 2009, *Rapport fra registrering på Eldstad, gnr 65/1 og 25, Gildesvollen gnr 65/45 og 51, Prestegården 64/1, Ringebu kommune, Oppland fylke.* Damlien, Nyland, Astrid J., 2010, *Rapport fra arkeologisk utgravning av boplassfunn/dyrkningsspor. Gildesvollen 64/45 og Eldstad 65/1, Ringebu, Oppland.* KHM's arkiv.

Schou, Torbjørn Schou, 2009, *Rapport fra registrering på Gildesvollen gnr 65/45, Ringebu kommune, Oppland fylke.*

Liste over daterte prøver

Prøve nr.	Kontekst	C-nr.	NTNU Lab.nr.	Gram	Datert treslag	Kommentar	C14-datering
VP1	S13, rydningsrøys	57347	TRa-512	0,2	<i>Betula</i> (bjerk), <i>salix/populus</i> (selje, vier/osp)	Under rydningsrøys. 0,2 + 0,1 g (1 bit betula) Godt daterbart materiale.	2190 ± 30 ukal. BP BC355-AD185
VP14	S101, profil 2	57347	TRa-509	0,05	<i>Betula</i> (bjerk), <i>salix/populus</i> (selje, vier/osp)	Dyrkningslag. 0,05 g daterbart materiale.	1680 ± 30 ukal. BP AD345-415
VP15	S100, profil 2	57347	TRa-511	0,1	<i>Betula</i> (bjerk), <i>salix/populus</i> (selje, vier/osp)	Dyrkningslag. 0,1 + 0,01 g (1 bit betula).	1950 ± 30 ukal. BP AD25-110
VP17	S12	57347	TRa-508	25	<i>Pinus</i> (furu)	Kokegrop	1725 ± 30 ukal. BP AD260-390
VP21	S10	57347	TRa-510	7	<i>Betula</i> (bjerk)	Kokegrop. 7,0 + 4 g godt daterbart materiale. (1 bit betula).	1540 ± 30 ukal. BP AD535-590
VP28	Profil 5	57347	TRa-513	0,07	<i>Betula</i> (bjerk)	Dyrkningslag. 0,05 + 0,02 g. (1 bit betula).	4130 ± 40 ukal. BP BC2865-2610

Liste over alle prøver

Prøve nr.	Type	Kontekst	Kommentar	NTNU Lab.nr.	Gram	Treslag
VP1	Jordprøve m/kull	S13	Lag rydningsrøysa lå i	TRa-512	1,3	<i>Betula</i> (bjerk), <i>salix/populus</i> (selje, vier/osp), <i>pinus</i> (furu)
VP2	Jordprøve/pollenprøve	S13	Overgang til undergrunn		0,7	
VP3	Kull	S13	Trekullbit fra profil		0,2	
VP4	Pollenprøve	Profil 2	Undergrunn			
VP5	Pollenprøve	Profil 2	Undergrunn			
VP6	Pollenprøve	Profil 2	Overgangslag, tilsv. VP2			
VP7	Pollenprøve	Profil 2	S100, bunn			
VP8	Pollenprøve	Profil 2	S100, topp			
VP9	Pollenprøve	Profil 2	S101			
VP10	Pollenprøve	Profil 2	Rett over S101/matjord			
VP11	Pollenprøve	Profil 2	Matjord			
VP12	Pollenprøve	Profil 2	Matjord			
VP13	Pollenprøve	Profil 2	Torv			
VP14	Jordprøve	S101	Dyrkningslag	TRa-509	0,5	<i>Betula</i> (bjerk), <i>salix/populus</i> (selje, vier/osp), <i>pinus</i> (furu)
VP15	Jordprøve	S100	Dyrkningslag	TRa-511	0,6	<i>Betula</i> (bjerk), <i>salix/populus</i> (selje, vier/osp), <i>pinus</i> (furu)
VP16	Makrofossil	S1	Udefinert grop. Moderne funn i massene/ KASTET			
VP17	Kull	S12	Bunn kokegrop, fra profil	TRa-508	31,4	<i>Pinus</i> (furu)
VP18	Kull	S3	Bunn rest av kokegrop		0,5	
VP19	Kull	S6	Bunn rest av kokegrop		70,1	
VP20	Trekull	S9	Bunn rest av kokegrop		47,3	
VP21	Kull	S10	Bunn kokegrop, fra profil	TRa-510	22,4	<i>Betula</i> (bjerk), <i>salix/populus</i> (selje, vier/osp), <i>pinus</i> (furu)
VP22	Pollenprøve	Profil 5	Dyrkning/ torv			
VP23	Pollenprøve	Profil 5	Matjord			
VP24	Pollenprøve	Profil 5	Overgang kullholdig lag/matjord			
VP25	Pollenprøve	Profil 5	Kullholdig lag, bunn			
VP26	Pollenprøve	Profil 5	Undergrunn			
VP27	Pollenprøve	Profil 5	Undergrunn			
VP28	Jordprøve	Profil 5	Kullholdig lag, bunn	TRa-513	0,2	<i>Betula</i> (bjerk), <i>pinus</i> (furu)
VP29	Kull	S22	Bunn kokegrop?		0,22	

7.3 TEGNINGER

Tegning nr.	Motiv	Plan/profil	Målestokk	Dato/sign.
1	Struktur 22, udefinert nedgravning.	Plan	1:20	21.10.09/ CS
2	Profil 1, sjakt 1, sett mot øst.	Profil	1:20	21.10.09/ AJN
3a og b	Profil 2, sjakt 1a, sett mot vest. Dyrkningsspor	Profil	1:50	23.10.09/ AJN
4	Profil 4, sjakt 1a, sett mot øst. Dyrkningsspor.	Profil	1:20	23.10.09/ AJN
5a og b	Struktur 13, røys i sjakt 1a. a: før rens, b: etter rens.	Plan	1:20	23.10.09/ AJN
6	Struktur 13, røys. Profil sett mot øst, med markert prøveuttak.	Profil	1:10	25.10.09/ AJN
7	Struktur 8, stolpehull, plantegning og profil.	Plan/profil	1:10	27.10.09/ CS
8	Struktur 1, udefinert grop.	Plan/profil	1/20, 1:10	27.10.09/ CS
9	Struktur 12, kokegrop. Markert prøveuttak.	Profil	1:10	27.10.09/ AJN
10	Profil 5, sjakt 2c, dyrkningslag, markert prøveuttak.	Profil	1:20	28.10.09/ CS
11	Struktur 3, bunn av kokegrop. Markert prøveuttak.	Plan/ profil	1:10	28.10.09/ AJN
12	Struktur 5, avkreftet stolpehull	Plan	1:10	28.10.09/ AJN
13	Struktur 6, bunn av kokegrop. Markert prøveuttak.	Plan/ profil	1:10	28.10.09/ AJN
14	Struktur 9, bunn av kokegrop. Markert prøveuttak.	Plan/ profil	1:10	28.10.09/ AJN
15	Struktur 10, kokegrop, profil sett mot øst, markert prøveuttak.	Plan/ profil	1:10	28.10.09/ AJN

7.4 FOTOLISTE

Fotoliste, Cf34142_1-111.

Cfnr. 34142	Motiv	Retn. mot	Dato	Sign.
_1	Oversikt sjakt 1. Tining av felt.	SØ	20.10.09	AJN
_2	Oversikt sjakt 1. Tining av felt.	Ø	20.10.09	AJN
_3	Tildekking av felt med fiberduk og isolasjonsmatter	Ø	20.10.09	AJN
_4	Tildekking av felt med fiberduk og isolasjonsmatter	SØ	20.10.09	AJN
_5	Tildekking av felt med fiberduk og isolasjonsmatter, mosaikk	N	20.10.09	AJN
_6	Profil 1 v/ S22, kullholdig lag i bunn. Sjakt 1b.	Ø	20.10.09	AJN
_8	Profil 1 v/ S22, kullholdig lag i bunn. Sjakt 1b.	Ø	20.10.09	AJN
_10	Profil 1 v/ S22, kullholdig lag i bunn. Sjakt 1b.	Ø	20.10.09	AJN
_11	Sjakt 1b, S22 – udefinert grøft.	S	20.10.09	AJN
_12	Sjakt 1b, sett sammen: 1, N	Ø	20.10.09	AJN
_13	Sjakt 1b, sett sammen: 2, midt	Ø	20.10.09	AJN
_14	Sjakt 1b, sett sammen: 3, S	Ø	20.10.09	AJN
_15	Sjakt 1b, S22. Cathrine Steffensen er menneskelig målestokk	N	20.10.09	AJN
_16	Profil 1b, der lagene er synlig.	Ø	20.10.09	AJN
_17	Profil 1b, med oppstrekete lag. Nærbilde.	Ø	20.10.09	AJN
_18	Profil 1b, med oppstrekete lag. Nærbilde.	Ø	20.10.09	AJN
_19	Profil 1b, med oppstrekete lag. Nærbilde.	Ø	20.10.09	AJN
_20	Profil 1b, med oppstrekete lag. Nærbilde.	Ø	20.10.09	AJN
_21	Funnsted for bein? Ved finger.	Ø	20.10.09	AJN
_22	Funnsted for bein? Ved finger.	Ø	20.10.09	AJN
_23	S12: kokegrop, plan S100: dyrkningslag.	Ø/ned	20.10.09	AJN
_24	S12: kokegrop, plan S100: dyrkningslag. På høykant	Ø/ned	20.10.09	AJN
_25	S13: rydningsrøys. S100: dyrkningslag. S12 i bakgrunn mot nord.	NØ	21.10.09	AJN
_26	S13: rydningsrøys. S100: dyrkningslag. S12 i bakgrunn mot nord.	Ø	21.10.09	AJN
_27	S12: kokegrop, i forgrunnen. S13: røys, i bakgrunnen. Mørkt lag (S101) i profil.	SØ	21.10.09	AJN
_28	S13: rydningsrøys. I profil: S101 og S100.	V	21.10.09	AJN
_29	S13: rydningsrøys. I profil: S101 og S100.	NV	21.10.09	AJN
_30	S12: kokegrop, i forgrunnen. S13: røys, S13 i profilen.	SSV	21.10.09	AJN
_31	S13: røys, urenset, ovenfra.	V	21.10.09	AJN
_32	S13: røys, urenset, ovenfra.	V	21.10.09	AJN
_33	S13: røys og profil 3	Ø	21.10.09	AJN
_34	S13: røys og profil 3	SØ	21.10.09	AJN
_35	S13: røys, i S-ende av dyrkningslag.	S	21.10.09	AJN
_36	S13: røys, i S-ende av dyrkningslag.	S	21.10.09	AJN
_37	Cathrine steffensen, feltassistent	-	21.10.09	AJN
_38	S1: grop, delvis snittet av Oppland fylkeskommune. S8, stolpehull.	Ø	22.10.09	AJN
_39	S8: mulig stolpehull, rett SV for S8.	Ø	22.10.09	AJN
_40	S2: stolpehull. Snittet av Oppland fylkeskommune. Usikkert.	Ø	22.10.09	AJN
_41	S3: bunn av kokegrop.	Ø	22.10.09	AJN
_42	S5: stolpehull.	Ø	22.10.09	AJN
_43	S13: Rydningsrøys. V-del er fremrenset.	Ø	22.10.09	AJN
_44	S6: Bunn av kokegrop.	Ø	22.10.09	AJN

_45	S9: bunn av kokegrop og S10: kokegrop (1/2)	Ø	22.10.09	AJN
_46	S13: Rydningsrøys. V-del er fremrenset.	Ø	22.10.09	AJN
_47	S9: bunn av kokegrop.	Ø	22.10.09	AJN
_48	S9: bunn av kokegrop, S10, kokegrop i profil. Ser lag S101: mørkt lag i profil (3), over strukturene.	Ø	22.10.09	AJN
_49	S10, kokegrop i profil, delvis i S100 (KL). Ser lag S101: mørkt lag i profil (3).	Ø	22.10.09	AJN
_50	S11: rydningsrøys. Etterreformatorisk? Forstyrret av drenering.	Ø	22.10.09	AJN
_51	Cathrine Steffensen i gang med å rense frem Ø-del av S13.	SØ	22.10.09	AJN
_52	S9, S10 og S11. Dyrkningslag (S100). Ser S101 i profil.	Ø	22.10.09	AJN
_53	Oversikt S9-S11.	Ø	23.10.09	AJN
_54	Oversikt S9-S13.	SØ	23.10.09	AJN
_55	Oversikt S11-S13.	SØ	23.10.09	AJN
_56	S13: Rydningsrøys ligger under/ i S100. !/2 fremrenset.	SØ	23.10.09	AJN
_57	Oversikt S11 og S13.	SSØ	26.10.09	AJN
_58	S13: rydningsrøys, fremrenset fra S100.	Ø	26.10.09	AJN
_59	S13: rydningsrøys, fremrenset fra S100. På høykant.	Ø	26.10.09	AJN
_60	S13: rydningsrøys, fremrenset fra S100. Nærbilde.	Ø	26.10.09	AJN
_61	S15: stolpehull, snittet av fylkeskommunen. Usikkert. Grunt.	N	26.10.09	AJN
_62	S15: stolpehull, snittet av fylkeskommunen. Usikkert. Profil. Grunt.	N	26.10.09	AJN
_63	S13: med profil som går tvers over rydningsrøysa. Hele er fremrenset.	V	26.10.09	AJN
_64	S13: med profil som går tvers over rydningsrøysa. Hele er fremrenset. S101 i profil: går over.	SØ	26.10.09	AJN
_65	Kullbiter i lag som rydningsrøysen går ned i. Laget mellom Undergrunn og S100. V for profil.	Ø/ned	26.10.09	AJN
_66	Kullbiter i lag som rydningsrøysen går ned i. Laget mellom Undergrunn og S100. V for profil.	Ø/ned	26.10.09	AJN
_67	Under snitting av S13: rydningsrøys. Steiner går ned i undergrunnen, der landskapet gjør en knekk.	Ø	27.10.09	AJN
_68	Under snitting av S13: rydningsrøys. Steiner går ned i undergrunnen, der landskapet gjør en knekk. Nærbilde av flate steiner.	Ø	27.10.09	AJN
_69	Ferdig renset profil i S13: rydningsrøys. På høykant.	Ø	27.10.09	AJN
_70	Ferdig renset profil i S13: rydningsrøys.	Ø	27.10.09	AJN
_71	Nærbilde av profil i S13: rydningsrøys. Kan settes sammen: 1, sørlig del	Ø	27.10.09	AJN
_72	Nærbilde av profil i S13: rydningsrøys. Kan settes sammen: 2, midt/ sør	Ø	27.10.09	AJN
_73	Nærbilde av profil i S13: rydningsrøys. Kan settes sammen: 3, midt/ nord	Ø	27.10.09	AJN
_74	Nærbilde av profil i S13: rydningsrøys. Kan settes sammen: 4, nordlig del	Ø	27.10.09	AJN
_75	Profil 3, ved S13, S101 (dyrkningslag) går over røysen.	Ø	27.10.09	AJN
_76	Profil 3, ved S13, S101 (dyrkningslag) går over røysen.	SØ	27.10.09	AJN
_77	S13: røys, fremrenset fra S100, snittet .	S	27.10.09	AJN
_78	S8: stolpehull, snittet. Grunt. Avkreftet/ usikkert	Ø	28.10.09	AJN

_79	Profil 2, klart for prøveuttak.	V	28.10.09	AJN
_80	Profil 2, klart for prøveuttak. Pollenprøverør kan sees i profilen.	V	28.10.09	AJN
_81	S1, profil, udefinert grop. Funn av glass og spiker i fyllmassen. Kull kun i ett parti på toppen av gropen.	Ø	28.10.09	AJN
_82	S12: kokegrop i profil, ser topp S100 (dyrkningslag), kullbiter fra gropen gjør massene noe mørkere enn resten?	Ø/ned	28.10.09	AJN
_83	S12: kokegrop i profil.	Ø	28.10.09	AJN
_84	S3: bunn av kokegrop, snittet.	Ø	28.10.09	AJN
_85	S5: stolpehull, snittet, avkreftet.	Ø	28.10.09	AJN
_86	S6: bunn av kokegrop, profilsnitt.	V	28.10.09	AJN
_87	Profil 5, sjakt 2b, fossil dyrkning.	N	28.10.09	AJN
_88	Profil 5, sjakt 2b, fossil dyrkning.	N	28.10.09	AJN
_89	Under snitting av S9: bunn av kokegrop. Kull og brent sand viser utbredelse av gropen?	Ø	28.10.09	AJN
_90	S9: store kullbiter i S9: kokegrop.	Ø	28.10.09	AJN
_91	Profil i S9: kokegrop. Snittet.	Ø/ ned	28.10.09	AJN
_92	Profil i S9: kokegrop. Snittet.	Ø	28.10.09	AJN
_93	S10: kokegrop. ½, resten er i profilen.	Ø/ned	28.10.09	AJN
_94	S9, snittet, og S10 (formgravd). S101 i profil 3 over, samt steinsatt dreneringsveite over .	Ø	28.10.09	AJN
_95	S10: kokegrop, formgravd. Rødbrent sand utenfor kullinsen.	Ø/ned	28.10.09	AJN
_96	S9: bunn kokegrop, snittet og S10: kokegrop, formgravd.	Ø	28.10.09	AJN
_97	Profil i S10: kokegrop, snittet.	Ø	28.10.09	AJN
_98	Profil i S10: kokegrop, snittet. Nærbilde	Ø	28.10.09	AJN
_99	Profil i S10: kokegrop, snittet. Sett sammen: 1, N	Ø	28.10.09	AJN
_100	Profil i S10: kokegrop, snittet. Sett sammen: 2, S	Ø	28.10.09	AJN
_101	Profil i sjakt 2C, råten skifrig stein i bunn av profil. Mørkere lag. Spor etter ras?	S	29.10.09	AJN
_102	S22: udefinert grop, snittet i hoveddel. Kullholdig masser.	N	29.10.09	AJN
_103	S22: udefinert grop, penn markerer prøveuttak	N	29.10.09	AJN
_104	Ringebu stavkirke.	N	29.10.09	AJN
_105	Gildesvollen gård, landskapsbilde.	N	29.10.09	AJN
_106	Ringebu stavkirke.	N	29.10.09	AJN
_107	Sjakt 2a-c.	V	29.10.09	AJN
_108	Gildesvollen gård, landskapsbilde.	V	29.10.09	AJN
_109	Gildesvollen gård, landskapsbilde.	V	29.10.09	AJN
_110	Ringebu stavkirke.	Ø	29.10.09	AJN
_111	Ringebu stavkirke.	NØ	29.10.09	AJN

7.5 ANALYSER

Høeg – Pollen 876 842 262 MVA,
Helge Irgens Høeg,
Gloppeåsen 10,
3261 LARVIK

Larvik, 15/11-09.

Til Ole Christian Lønaas, KHM, Boks 6762 St. Olavs plass, 0130 OSLO.

Analyse av 6 kullprøver fra VA-anlegg ved Gildesvollen, Gildesvollen 64/45, Eldstad, 65/1, Ringebu kommune, Oppland.

VP 1, S 13.

Det ble bestemt 20 biter. Av disse var 10 *Betula* (bjerk)m, 3 *Salix/Populus* (selje, vier/osp) og 7 *Pinus* (furu). Godt daterbart materiale 0,2 + 0,1 g. (1 bit *Betula*).

VP 14, S 101.

Det ble bestemt 15 biter. Av disse var 4 *Betula* (bjerk)m, 1 *Salix/Populus* (selje, vier/osp) og 10 *Pinus* (furu). Godt daterbart materiale 0,05 g.

VP 15, S 100.

Det ble bestemt 20 biter. Av disse var 9 *Betula* (bjerk)m, 1 *Salix/Populus* (selje, vier/osp) og 10 *Pinus* (furu). Godt daterbart materiale 0,1 + 0,01 g. (1 bit *Betula*).

VP 17, S 12.

Det ble bestemt 30 biter. Alle var *Pinus* (furu).

VP 21, S 10.

Det ble bestemt 40 biter. Av disse var 15 *Betula* (bjerk)m, 6 *Salix/Populus* (selje, vier/osp) og 19 *Pinus* (furu). Godt daterbart materiale 7,0 + 4,0 g. (1 bit *Betula*).

VP 28, Profil 5.

Det ble bestemt 10 biter. Av disse var 7 *Betula* (bjerk)m og 3 *Pinus* (furu). Godt daterbart materiale 0,05 + 0,02 g. (1 bit *Betula*).

LABORATORIET FOR RADIOLOGISK DATERING

Adr.: NTNU – Gløshaugen, Sem Sælandsv. 5, 7491 Trondheim
Telefon 73593310 Telefax 73593383

DATERINGSRAPPORT

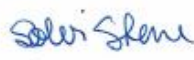
Oppdragsgiver: Lønaas, Ole Christian
KHM/Fornminneseksjonen/UiO
Postboks 6762 St. Olavs plass, 0130 Oslo

DF-4313

Lab. ref.	Oppdragsgivers ref.	Materiale	Dateret del	¹⁴ C alder før nåtid	Kalibrert alder	δ ¹³ C ‰
TRa-508	VP17, S12, kokegrop, sjakt 1a, Gildesvollen Ringebu, Oppland	Trekull Furu		1725 ± 30	AD260-390	-25.2
TRa-509	VP14, S101, kulturlag profil 2, Sjakt 1a Gildesvollen, Ringebu Oppland	Trekull Bjørk, selje vier/osp		1680 ± 30	AD345-415	-26.9
TRa-510	VP21, S10, kokegrop Gildesvollen, Ringebu Oppland	Trekull Bjørk		1540 ± 30	AD535-590	-27.4
TRa-511	VP15, S100, kulturlag profil 2, Gildesvollen Ringebu, Oppland	Trekull Bjørk, selje vier/osp		1950 ± 30	AD25-110	-26.2
TRa-512	VP1, S13, bunn rydningsrøys Gildesvollen, Ringebu Oppland	Trekull Bjørk, selje vier/osp furu		2190 ± 30	BC355-AD185	-27.2
TRa-513	VP28, dyrkningslag profil 5, Eldstad Gildesvollen, Ringebu Oppland	Trekull Bjørk		4130 ± 40	BC2865-2610	-25.3

Dato: 08 MAR 2010

Laboratoriet for Radiologisk Datering

Sølvi Stene

Steinar Gulliksen

Høeg - Pollen, 876 842 262,
Helge Irgens Høeg,
Gloppeåsen 10,
3261 LARVIK

Larvik, 24/4-10.

EN POLLENANALYTISK UNDERSØKELSE AV PRØVER FRA GILDESVOLLEN,
ELDSTAD GÅRD, 65/1, RINGEBU, OPPLAND.

av

Helge Irgens Høeg

Feltarbeid

Jeg har mottatt 16 pollenprøver fra Gildesvollen i Ringebu. De er fra Sjakt 1A, id: 127630, Profil 2, merket VP 4 – 13, og Sjakt 2B, id: 128526, Profil 5, merket VP 22 – 27

VP 13, Lag 1, Gresstorv
VP 12, Lag 2, Gråbrunt, sten-, humus-, grus- og sandholdig
VP 11, Lag 2, Gråbrunt, sten-, humus-, grus- og sandholdig
VP 10, Lag 2, Gråbrunt, sten-, humus-, grus- og sandholdig
VP 9, Lag 3, S 101, Mørkebrunt, kullholdig lag med grus og sten
VP 8, Lag 4, S 100, Gråbrunt stenholdig lag med sand og grus
VP 7, Lag 5, Lyst gråbeige sandholdig lag, med spredte kullbiter
VP 6, Lag 6, Moreneundergrunn, Gulbrun grus og sandefjord
VP 5
VP 4

VP 22, Lag 2, Gråbrun matjord
VP 23, Lag 2, Gråbrun matjord
VP 24, Lag 3, Bunlig overgang til kulturlag
VP 25, Lag 4, Mørk brunsvart lag, kullholdig kulturlag
VP 26, Lag 6, Moreneundergrunn

Laboratoriarbeid

Prøvene er preparert og analysert etter standardmetodene, dvs: kokt i 10% kalilut for å løse opp humussyrer, skylt med vann, skylt med eddiksyre for å fjerne vann, varmet opp i en blanding av eddiksyreanhydrid og konsentrert svovelsyre for å løse opp cellulose, skylt med eddiksyre, skylt med vann, varmet opp med kalilut for å gjøre prøven alkalisk, skylt med vann, overført til prøveglass med alkohol og tilsatt glyserol og farge (basisk fuchsin). Mellom hver operasjon er prøvene sentrifugert. Etter første koking med kalilut er det foretatt en forsiktig

dekantering for å bli kvitt en del sand. Hvis all sanden skulle vært fjernet, hadde jeg måttet behandle prøvene med flussyre.

Prøvene er mikroskopert med 300x forstørrelse. Det er analysert 3 - 40 striper over dekkglasset. Alle pollenkorn, sporer fra sporeplanter som moser, bregner og kråkefotplanter og kullstøvpartikler er opptalt.

Analysér og resultater

Profil 2, VP 4

Prøven inneholdt ikke pollen, men litt kullstøv.

VP 5

Prøven inneholdt ikke pollen, men litt kullstøv

VP 6

Prøven inneholdt ikke pollen, men meget kullstøv.

VP 7

Prøven inneholdt ikke pollen, men meget kullstøv

VP 8

Prøven inneholdt ikke pollen, men meget kullstøv.

VP 9

Prøven inneholdt ikke pollen, men meget kullstøv

VP 10

Prøven inneholdt ikke pollen, men meget kullstøv.

VP 11

Prøven inneholdt ikke pollen, men meget kullstøv. Det ble sett 1 nellikfamilien

VP 12

Prøven inneholdt ikke pollen, men meget kullstøv, men mindre enn i prøvene VP 6 – 11.

VP 13, Gresstov

Det ble opptalt 79 pollenkorn, 21 trepollen og 58 urtepollen. Av trepollen var det bjerk, furu, or, gran, eik, lind og hegg/rogn. Av urter var det starr, lyng, gress, melde, mjødukt, soleie, nellikfamilie, korsblomstfamilien og meget tungekronede kurvplanter. Det var noen få sporer fra stri kråkefot, myk kråkefot, einstape og andre bregner. Det var 3 kornpollen og 35 sporer som indikerer husdyrbeite. Det var meget kullstøv, som i prøven under.

Prøven er yngre enn graninnvandringen. Det har vært en åpen skog med kornåker og beite på stedet.

Profil 5, VP 27

Prøven inneholdt ikke pollen, men litt kullstøv

VP 26

Prøven inneholdt ikke pollen, men noe kullstøv.

VP 25

Prøven inneholdt ikke pollen, men meget kullstøv, kullag

VP 24

Prøven inneholdt ikke pollen, men meget kullstøv. Det ble sett 1 bjerk og 1 myk kråkefot

VP 23

Prøven inneholdt meget pollen og meget kullstøv. Da 200 kullpartikler var opptalt, var det sett 2 pollenkorn. Det ble opptalt 312 pollenkorn, hvorav 86 trepollen, vesentlig or, men også bjerk, furu og gran.

Av urter var det mest gress, 35%, meget starr og tungekronede kurvplanter og litt av en del andre urter som tildels følger jordbruket.

Det var 2 melde, 1 groblad, 50 kornpollen, 4 rug og 14 soppsporere som indikerer husdyrbeite.

Det er laget et pollendiagram for denne og neste prøve.

VP 22

Prøven inneholdt meget pollen og meget kullstøv. Da 200 kullpartikler var opptalt, var det sett 3 pollenkorn. Det ble opptalt 321 pollenkorn, hvorav 110 trepollen, vesentlig or, men også bjerk, furu og gran og litt eik og lind..

Av urter var det mest gress, 30%, meget starr og tungekronede kurvplanter og litt av en del andre urter som tildels følger jordbruket.

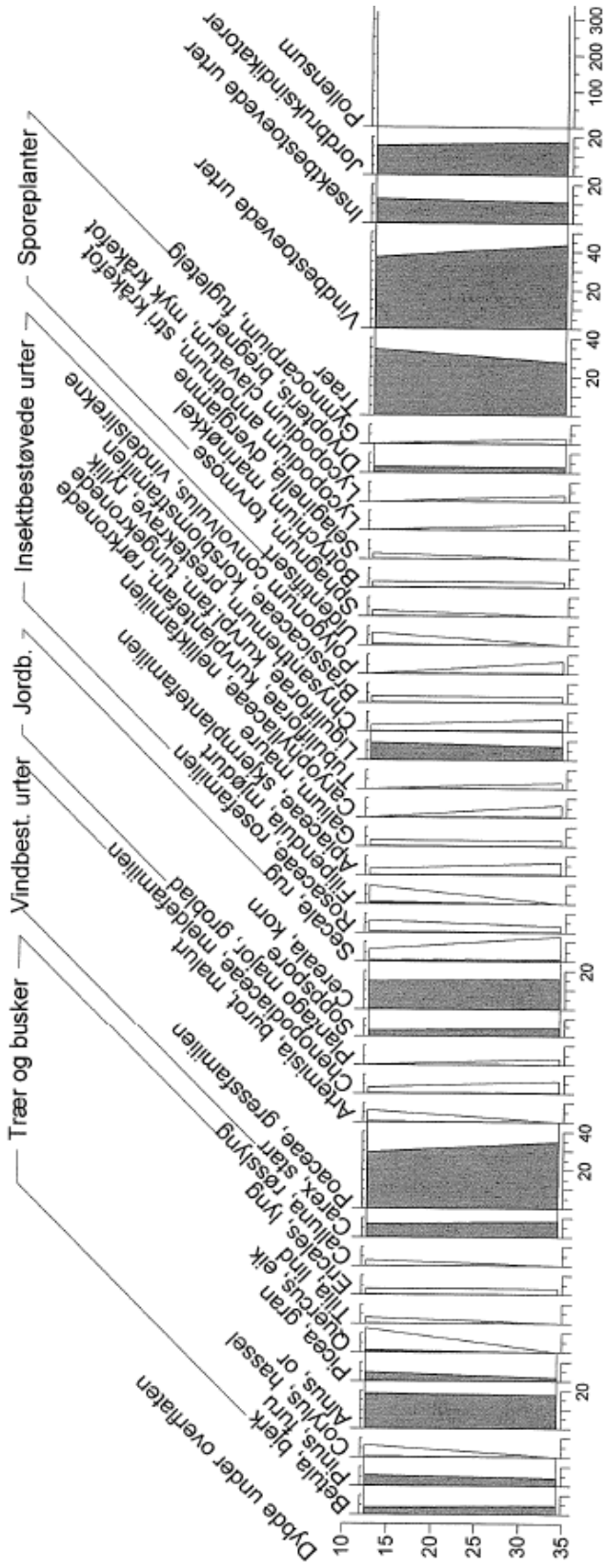
Det var 2 burot, 1 melde, 47 kornpollen, 2 rug og 10 soppsporere som indikerer husdyrbeite.

Konklusjon

Det kan ikke sies noe om alderen på de pollentomme prøvene. De fleste prøvene inneholdt tildels meget kullstøv. Også prøver som kommer fra naturbakke inneholdt litt kull. Dette kan kanskje være forurensning eller at noe har fulgt med sigevann nedover i lagene. Disse partiklene er små. I lagene videre opp skyldes kullet menneskelig påvirkning. Det dreier seg om kulturlag. Bare den øverste prøven i den ene serien og de to øverste i den andre inneholdt pollen. Pollensammensetningen viser at det har vært en svært åpen skog på stedet, og at det har vært dyrket korn, også rug. Det har også vært beite.

Def Lys Høst.

Gildesvollen, 64/45, Ringebu, Oppland

7.6 KART

1. Oversiktskart. Gildesvollen i landskapet.

